

Lao Ce
Tao te King

Az Út és Erény könyve

Fordította: Weöres Sándor

* * *

AZ ÚT

1

Az *út*, mely szóba-fogható,
nem az öröktől-való;
a szó, mely rája-mondható,
nem az örök szó.

Ha neve nincs: ég s föld alapja;
ha neve van: minden dolgok anyja.

Ezért:

aki vágytalan,
a nagy titkot megfejtheti;
de ha vágya van,
csak a dolgokat szemlélheti.
E kettő mögött közös a forrás,
csupán nevük más.
Közösségük: csoda,
s egyik csodától a másik felé tárul
a nagy titok kapuja.

2

Mikor a szépet megismerik,
felbukkan a rút is;
mikor a jót megismerik,
felbukkan a rossz is.
Lét és nemlét szüli egymást,
nehéz és könnyű megalkotja egymást,
hosszú és rövid alakítja egymást,
magas és mély kulcsolja egymást,
sok hang összeolvasztja egymást,
korábbi s későbbi követi egymást.

Ezért a bölcs
sürgés nélkül működik,
szó nélkül tanít,
nézi az áramlást és hagyja, nem erőlködik,
alkot, de művét nem birtokolja,
cselekszik, de nem ragaszkodik,
beteljesült művét nem félti,
s mert magának nem őrzi,
el se veszíti.

3

Ha nem emelik fel az okosakat,
a nép közt rend és béke fakad;
ha nem kell többé a ritka, drága,
megszűnik a nép kirablása;
ha nem a vágy uralkodik,
a nép szíve megnyughatik.

Ezért a bölcs
a szívet kiüríti,
a gyomrot teletölti,
a sóvárgást gyengíti,
a csontot erősíti,
hogy az emberek ne tudjanak, ne vágyjanak,
az okosak veszteg maradjanak.
A nem-sürgés ez
és rend és békesség lesz.

4

Az *út* üres,
de működését abba sose hagyja.
És mélységes,
mindennek ősatyja.
Élet tompítja,
görcseit oldja,
fényét fakítja,
elvegyül porba.
Megfoghatatlan
és mégis van.
Én nem tudom, ki a szülője,
de vénebb, mint a tünemények őse.

5

Az ég és föld nem emberi:
néki a dolgok, mint szalma-kutyák.
A bölcs ember sem emberi:
néki a lények, mint szalma-kutyák.
Az ég és föld közötti tér,
akár a fujtató,
üres és nem szakad be,
mozog és egyre több száll belőle:
kell rá szó, ezernyi;
jobb némán befelé figyelni.

6

Csodálatos asszonynak hívják:
ő a völgy örök szelleme.
A csodálatos asszony kapuja
ég s föld gyökere.
Végtelenül munkálkodik,
nem fárad el sose.

7

Örök az ég és örök a föld.
Azért örök az ég s a föld,
mert nem önmagukért élnek,
ezért nem fogy belőlük az élet.
Éppígy a bölcs:
hátrahúzódik, ezért halad,
nem őrzi magát, ezért megmarad.
Így van:
saját érdeke nem úzi sose,
ezért teljesül saját érdeke.

8

A legfőbb jó a vízhez hasonló:
mindennek hasznos, de nem harcos;
az alantasban is jelenlevő:
a víz az *út*-hoz hasonló.
Az élet a földet kövesse,
a szív a benső mélyet kövesse;
a barátság az emberit kövesse,
a beszéd a valót kövesse,
az uralom a rendet kövesse,
a szolgálat a lehető kövesse,
a tett a kellő időt kövesse.
Ha készséges, de nem erőszakos:
nem kél zúgolódás semerre.

9

Aki tölt színültig:
jobb, ha előbb abbahagyja.
Aki túl-élesre fen:
élet hamar kicsorbítja.
Arannyal, ékkövel teli kamra:
megőrizni senkise bírja.
Kincs, góg, rang egyszerre:
mekkora szerencsétlenség!
Alkotni, adni, majd visszavonulni:
ez az égi bölcsesség.

10

Aki teste-lelke egységét megőrzi,
azt a kétség nem bontja meg.
Aki természetét szelíddé simítja,
egyszerű, mint az újszülött gyerek.
Aki látását megtisztítja,
elkerüli a tévedéseket.
A nép megnyerése, ország kormányzása
nem kíván tudós elméletet.
Ég s föld kapui nyílnak-csukódnak,
nyugalmasak és békességeseek.
E tudásból kibontakozik
a sürgés-nélküli cselekedet.
Megszülni és felnevelni,
létrehozni és nem kívánni,
megalkotni és nem birtokolni,
hatalmaskodás nélkül vezetni:
ezt kell a legnagyobb jónak nevezni.

11

Harminc küllő kerít egy kerékagyat,
de köztük üresség rejlik:
a kerék ezért használható.
Agyagból formálják az edényt,
de benne üresség rejlik:
az edény ezért használható.
A házon ajtót-ablakot nyitnak,
mert belül üresség rejlik:
a ház ezért használható.
Így hasznos a létező
és hasznot-adó a nemlétező.

12

Látást az öt szín tompít,
hallást az öt hang tompít,
ízlést az öt íz tompít,
a vágatás, vadászat megbolondít,
a nehezen elérhető mind bűnbe lódít.
Ezért a bölcs
nem a szemét, inkább a gyomrát tömi,
neki nem a távoli kell, hanem a közeli.

13

Dicsőség, szégyen: egyforma félelem.
A rang: az élet legnagyobb csapása.
Dicsőség, szégyen: mért csak félelem?
Mert a dicsőséget a közemberek
szorongva nyerik el,
szorongva vesznek el.
A dicsőség is, szégyen is, csak pusztá félelem.
A rang mért az élet csapása?
Mert legnagyobb csapás
az önszeretet.
Ha nincs bennem önszeretet,
ugyan mi bajom lehet?
Ezért:
a viláért élő kiválóságra
bízható a világ;
és a viláért élő jószágra
építhet a világ.

14

Ránézek, de nem látom,
ezért neve: nem látható.
Hallgatom, de nem hallom,
ezért neve: nem hallható.
Megragadnám, de meg nem foghatom,
ezért neve: a legparányibb.
E három titok
egységbe olvad.
Felszíne sem világos,
alapja sem homályos,
végtelen, névtelen,
visszavezet a nemlétbe szüntelen.
Neve: formátlan forma,
tárgy-nélküli kép,
neve: a sötét.
Szembetérek s nem látom arcát,
követem és nem látom hátát.
Az őskor útját birtokolva
s a jelenkort általa megragadva
rálátni mindennek eredetére:
ez az *út* vezető-füzére.

15

Hajdan az ihletettek
ismerték a rejtőzőt és rejtettet,
de őket mélyükig nem ismerte senki.
Mert nem lehetett őket megismerni,
a kép róluk csak ennyi:
mint téli folyón átkelők, vigyáztak,
mint szomszédaiktól félők, figyeltek,
mint a vendégek, tartózkodtak,
mint olvadó jégen, óvakodtak,
mint a rönk-fa, egyszerűek voltak,
mint a völgykatlan, mélységesek voltak,
mint a homály, át nem derengtek.
Nyugalmukat bizton őrizve
formáltak a szennyeseből tisztát.
Az örök áramlással békeességben,
ismerték az élet nyitját.
Az *út*-on jártak, mérték nélkül nem vágyakoztak,
s mert mohók sose voltak,
megelégedtek a létezővel és újat nem alkottak.

16

Ahol megvalósul a teljes üresség,
ott a nyugalom tisztán megmarad,
minden növekszik a maga rendjén,
az örök áramlásban körbe-halad.
Minden virul, terem,
s a kezdethez visszatér szüntelen.
A kezdethez visszatérés: a béke.
A béke: az élet visszatérte.
Az élet visszatérte: állandóság.
Az állandóság tudása: világosság.
Az állandóság nem-tudása: vakság, zűrzavar.
Aki az állandót ismeri, bölcs lesz,
aki bölcs lett, igazságos lesz,
aki igazságos lett, király lesz,
a király az eget követi,
az ég az *út*-at követi,
az *út* örökkévaló,
és minden rendjén-való.

17

A kicsinyek tudták, hogy vannak nagyok.
Szerették, felemelték,
aztán rettegték,
végül megvetették.
Aki hűtlen,
hívet nem lel.
De ha ígérete szerint cselekszik,
munkája sikerül, érdeme növekszik,
és a nép azt mondja rája:
„A természet útját járja”.

18

Mikor a nagy *út*-at semmibe dobták,
megjelent az *erkölcs és méltányosság*.
Mikor kezdődött az okoskodás,
megjelent a nagy hazudozás.
Mikor a hat rokon összeveszett,
megjelent a *gyermeki tisztelet és szülői szeretet*.
Mikor zavaros az ország,
megjelennek a hűséges szolgák.

19

Ha eldobják az okosságot, a tudósságot,
akkor lesz a nép százszor áldott.
Ha eldobják az *erkölcsöt*, a *méltányosságot*,
gyermeki tisztelet, *szülői szeretet* vezet a sokaságot.
Ha megszüntetik a ravaszságot, a hasznosságot,
nem lesznek többé tolvajok, betyárok.
Három jele a kevés-bölcsességnek.
Mutassák meg az ember-népnek
az egyszerűséget, az épséget,
hogy az önzésnek, az epedésnek vessenek féket.

Hagyd el a tanultságod
és meg nem bánod.
Ígéret és ígéretés:
mi különbség?
Jó és rossz:
mily különbség!
De amitől mindenki retten,
azt nem vethetjük félre büntetlen.
Ó, zűr!
Még minden rendezetlen!
Ám az emberek ragyognak folyton,
mint ünnepi lakomán,
vagy tavasz-érkezéskor a tornyon.
Egyedül én vagyok nyugodt,
nem állok a fénybe,
akár a még világra-nem-hozott.
Forgok az áramlásban,
nem lel szilárd helyet a lábam;
mindenkinek van bőviben,
csupán nekem nincs semmi sem:
lám, bolond szív jutott nekem!
Ó, zűrzavar!
A közönséges emberek ragyognak,
homályban én vagyok csak;
a közönséges emberek mind szemfülesek,
közönyös én vagyok csak.
Örvénylő tenger ragad magával,
sodródok, nincs megállásom.
Mindenkinek megvan a dolga,
bolondnak, durvának csak én mutakozom.
Egyedül én vagyok más, mint az emberek,
mert az ős-forrásból táplálkozom.

21

A hatalmas *erény* változatai
az *út*-at követik.
Az *út* magában-véve
árny és köd.
Köd és árny,
hol képek rejlenek.
Árny és köd,
hol dolgok rejlenek.
Mélység, köd,
hol magvak rejlenek.
Létük: valóság,
belük: igazság.
Őskortól máig
nem kallódott el a neve:
általá megnevezhető mindennek kezdete.
Mindennek kezdetét mint tudhatom?
Csupán vele.

22

A hiányos kikerekül,
a görbe kiegyenesül,
az üres megtelik,
az elvéhédtt újjáalakul,
a kevés megsokasul,
a sok megzavar.
Ezért a bölcs
az egy-egészet óvja:
ő a világ példája.
Nem áll a fénybe,
ezért fényes,
magát nem hirdeti,
ezért híres,
magát nem dicséri,
ezért dicső,
magát nem kínálja,
ezért vezető.
Nem indul küzdelembe,
ezért senkise győz felette.
A régiek megmondották:
A hiányos kikerekül.
Nem holmi üres szó.
Az igazi, a teljes: minden fölé terül.

23

A kevés szó, mint a természet:
az erős szél nem fúj egy reggelen át,
a zápor nem tart egész napon át.

Küldője:

ég s föld.

Nem alkot maradandót az ég s föld,
még-úgy-sem az ember.

Ezért

az *út*-on járjon az ember,
akkor közös az *út*-tal,
az erényes közös az erénnyel,
a vesztő közös a veszteséggel.

Aki közös az *út*-tal,

az *út*-at elnyeri.

Aki közös az erénnyel,

az erényt elnyeri.

Aki közös a veszteséggel,

a vesztettet elnyeri.

S aki kétségben imbolyog,

annak szavát senkise hiszi.

24

A lábujjhegyre ágaskodó
nem áll sokáig,

a nagy léptekkel rohanó

nem megy sokáig,

a fénybe-álló

nem lesz fényes,

a magát-hirdető

nem lesz híres,

a magát-dicsérő

nem lesz dicső,

a magát-kínáló

nem lesz vezető.

Ezek az *út*-on:

rohadék, hulladék,

utálkozva elkerülik,

az *út*-on járó rá se lép.

25

Íme az ős-zűrből keletkezett,
az ég és föld előtt született:
mily békés, mily üres!
Magában van, nem változik,
zavartalan mindenütt működik.
Ő az ég-alattinak anyja.
Nevét nem ismerem,
kisebb nevén *út*-nak mondom,
elmém szerint nagynak mondom,
a nagyot távolodónak mondom,
a távolodót eltűnőnek mondom,
az eltűnőt visszatérőnek mondom.

Ezért

nagy az *út*,
az ég,
a föld
s a király.
A világon négy nagy létezik
s a király köztük az egyik.
Az ember a földet követi,
a föld az eget követi,
az ég az *út*-at követi,
az *út* önnön rendjét követi.

26

A nehéz a könnyű alapja,
a nyugalom a mozgás apja.
Ezért a bölcs
naphosszat munkálkodva,
szekere terhét el nem hagyja.
Ragyogót nem remél,
teljes békében, veszteg él.
Aki tízezer szekér gazdája,
néz a világba, nem lát önmagába.
Aki könnyelmű, elveszti alapját,
aki nyugtalan, elveszti apját.

27

Az óvatos vándor nem hagy lábnyomot;
a gondos-beszédű nem kelt haragot;
jó számolónak nem kell tábla;
ki ajtót zárni tud, zár nélkül is bezárja,
hogy ki nem nyitják;
ki csomót kötni tud, kötél nélkül is megköti,
ki nem bogozzák.

Ezért a bölcs
vigyáz az emberekre,
senkit meg nem vetve;
ügyel a létezőkre,
semmit el nem vetve.
Ez a kétszeres világosság.
A jó a rossznak tanítója,
a rossz a jónak támasztója.
Ha nem becsülik tanítóikat,
ha nem szeretik támasztóikat:
olyan a legbölcsebb, mint a legvakabb.
Íme a legmélyebb és legsúlyosabb.

28

Aki tudja férfi-hatalmát,
mégis őrzi nő-lágyságát:
hegyi-ér a világon.
Aki hegyi-ér a világon,
az *erény*-t el nem vesztette,
csecsemő marad örökre.

Aki tudja fehérségét,
mégis őrzi feketeségét:
példa a világon.
Aki példa a világon,
az *erény*-nyel összeillő,
állandóhoz visszatérő.

Aki tudja dicsőségét,
mégis őrzi rejtettségét:
völgy a világon.
Aki völgy a világon,
erény-ben lesz tökéletes,
egyszerű és természetes.

A természetes elhal: eszköz lesz, erő,
a bölcs él vele,
így lesz vezető;
ezért:
a rendhez nem kell a had ereje.

29

Aki erőszakkal birodalmat foglal,
kudarcot vall: ez a tapasztalat.
Az ég-alatti, mint csodálatos urna:
sérteni nem szabad,
aki érinti, sem érinti,
aki megfogja, elveszíti.

Ezért mindennek rendje-sorja:
halad egyik, követi másik,
virul egyik, hervad másik,
erősül egyik, gyengül másik,
keletkezik egyik, elenyész másik.

Ezért a bölcs
kerüli a túláradót,
kerüli a hivalkodót,
kerüli a kápráztatót.

30

Aki az *út*-on járva urát szolgálja,
nem igaz le országokat hadsereggel,
hiszen öellene is fordul a dárda.
Hol had vonult,
tövis lepi a rétet,
nagy harc után
jönnek ínséges évek.
Az eszes: győz és megtorpan,
nem tobzódik a diadalban,
győz és nem magasodik,
győz és nem cifrálkodik,
győz és nem kevélykedik,
győz, mert győzni kényszerítettik,
győz, de sohasem erőszakoskodik.
Olykor a lények már ifjan vének,
ellene szegülnek az *út* rendjének,
s ha így van: korán sírba térnek.

31

A legszebb hadsereg is a csapás eszköze,
mindenféle gyűlöletes,
az *út*-on járó nem él vele.

A nemesnek békében balról a helye,
háborúban jobbról a helye.

A had a csapásnak eszköze;
nem a nemesnek eszköze;
ha rákényszerül, csak akkor él vele,
a béke az ő ereje.

Győz és nem kevélykedik.

Aki győztesként előre-nyomul,
az ember-irtásnak örül;
aki az ember-irtásnak örül,
gyűlöletet fakaszt az ég alatt.

A bőség balról tér be,
a jajszó jobbról tér be.

Balról a szárnyvezér,
jobbról a fővezér:
temetéssel fölér.

Az ember-irtás
siralom, gyötrelem,
gyász-szertartás a harci győzelem.

32

Az *út* folytonos és névtelen.

Az ős-egyszerűség parányi,
mégse bírja senki leigázni.

Ha fejedelmek, királyok megőrzik:
minden önként behódol nekik.

Ég s föld összecsengne-bongna,
édes harmatot hullatna,

és a nép mind, nem parancsra, megnyugodna.

Hol fellép a rendtartás: fellép a név;

s mert már fellépett a név,

ismerni kell a határokat

s így elkerülni a csapásokat.

Az *út* e világban,

mint hegyi patak, mely folyóba és tengerbe szakad.

33

Okos, aki érti az embereket;
aki önmagát érti: ihletett.
Hatalmas, aki másokat legyőz;
aki önmagát legyőzi: erős.
Aki törekszik: nincs híján akaratnak;
aki megelégszik: gazdag.
Aki nem veszti természetét: hosszúéletű;
aki nem veszti emlékezetét: örökéletű.

34

A hatalmas *út* szerteárad,
jelen van jobbra-balra.
Minden általa létezik,
soha meg nem torpanva.
Működik, de rejtve, hírt nem akarva.
Mindent nevel,
de nem irányít,
nincsen vágya,
ezért neve: kicsiny.
Minden visszatér hozzája,
de nem irányít,
ezért neve: nagy.
Sose hatalmaskodó,
ezért neve: hatalmas.

35

Aki a nagy mintát követi,
annak hódol az ég-alatti.
Hozzája fordulnak, mert kárt nem okozhat,
csak békét, nyugalmat,
muzsikát, vigalmat,
táplálékot ad a vándoroknak.
Mikor az *út*-ről szólal,
a szó ízetlen, sóatlan.
Aki ránéz, nem látja,
aki hallgatja, nem hallja,
de nem-fogyó kincs annak, ki érti.

36

Amit összenyomnak,
kiszélesedik,
amit gyengítenek,
megerősödik,
amit megölnének,
nem marad meddő,
aki lopna,
az lesz a vesztő.
De épp ezt nem értik.
A gyenge legyőzi az erőseket, a lágy a keményet.
A hal megfúl, ha elhagyja a mélyet.
Az állam éles fegyvereit
ne villogtassák a népnek.

37

Az *út* örök és tétlen,
mégis mindent végbevisz észrevétlen.
Ha fejedelmek, királyok megőrzik,
minden magától rendeződik.
Ha kapálóznak és intéznek,
letöri őket a titkos természet.
Vágytalan a titkos természet,
s a vágy hiánya: béke,
az ég alatt a rend teljessége.

AZ ERÉNY

38

A nagy erény nem jótékonykodik,
ezért jó.

A kis erény jótékonykodik,
ezért nem jó.

A nagy erény cselekszik,
nem-cselekvéssel cselekszik.

A kis erény sűrög,
erővel cselekszik.

A szeretet cselekszik,
eredményes, ha nem cselekszik.

Az erkölcs sűrög,
erővel cselekszik.

A tisztelet cselekszik,
s mert nem viszonozzák,
kényszerít a tiszteletre.

Ezért:

az *út* ha elvész, itt az *erény*
az *erény* ha elvész, itt a *szeretet*,
a *szeretet* ha elvész, itt az *erkölcs*,
az *erkölcs* ha elvész, itt a *tisztelet*.

A tisztelet

a hűség és bizalom hiánya,
a zűrzavar kezdete.

A külső tudás

az *út* virága,
a belső tudatlanság kezdete.

Ezért az igaz ember

a valódit akarja és nem a látszót,
a gyümölcsöt akarja és nem a virágot,
a közelit akarja és nem a távolit.

39

Íme az ős-egységben létezők:
az ég az egység által makulátlan,
a föld az egység által rendületlen,
a szellem az egység által finom,
a völgy az egység által virágzó.
Minden az egységgel született,
a vezér, a király
vele a világ példája lett:
az egység éltet mindeneket.
Ha ködös az ég: eltűnik;
ha inog a föld: elhasad;
ha durva a szellem: elkallódik;
ha meddő a völgy: sivatag.
Ha nem születnek, akkor elenyésznek;
a vezéreket és királyokat
ledöntik, ha nem példaképek.
A néptömeg a nagyok alapja,
az alacsony a magas alapja.

Ezért

az önjelölt vezérek és királyok
helyükön nem szilárdak.
Nem nézik, hogy a sokaság a nagyok alapja,
vesztüket ez okozza.
Ha szétszedik a fényes fogatot: belőle semmi sincs.
Ne légy értékes, mint a jade-kincs,
légy egyszerű, mint a kavics.

40

Ellentétesség az *út* mozgása,
engedés az *út* tulajdonsága.
Az ég alatt minden a létből fakad
s a lét a nemlétből fakad.

41

Ha bölcs hall az *út*-ről,
megragadja és megőrzi;
ha tudós hall az *út*-ről,
megtartja, majd elveszíti;
ha okos hall az *út*-ről,
nem győz nevetni;
és nem erről az *út*-ről esik szó,
ha tán megéri.

A régi vers ezért mondja:

„A fényes *út* sötétnek látszik,
az *út*-on járó eltűnni látszik,
az egyenes *út* tévútnak látszik,
a magas *erény* szakadéknak látszik,
a nagy tisztaság szégyennek látszik,
a hatalmas *erény* kevésnek látszik,
a növekvő *erény* lopásnak látszik,
a szín-igazság hiánynak látszik.
A végtelen négyszögnek egy szöglete sincsen,
a végtelen edény készen soha sincsen,
a végtelen zengésnek hangja sincsen,
a végtelen képnek formája sincsen.”
Az *út* rejtett és neve sincsen.
Egyedül az *út*
vezet és célba fut.

42

Az *út* szülte az egyet,
az egy a kettőt,
a kettő a hármat,
a három valamennyi létezőt,
mind tartalmazza a *hímet* és a *nőt*,
s a láthatatlan lehelet egybeolvasztja ezeket.
S e világban megvetik
az önmagát-felemelőt,
az önjelölt királyt, vezetőt.
Nézd valamennyi létezőt:
egyszer gyengül, máskor erősül,
egyszer erősül, máskor gyengül.
Így látják,
én is így látom:
„A zsarnokok nem holtukkal pusztulnak el.”
Ez a legfőbb tanításom.

43

Az ég alatt a leggyengébbek
átfűrik, ami legkeményebb:
mindenben fészke van a nemlétnek,
ereje a nem-cselekvésnek.
Szó nélküli tanítással
s a nem-cselekvés hatalmával
mi sem mérközhet e világban.

44

Rang, vagy élet: melyik főbb?
Kincs, vagy élet: melyik több?
Szerzés, vagy vesztes: melyik túlélhetőbb?
Aki sokat szerzett, sokat veszített;
aki sokat gyűjt, több kárt szenved.
Aki megelégszik, kudarc nem éri,
aki megtorpan, veszély nem éri,
a maradandóságot éli.

45

A tökéletes: akár a tökéletlen.
Működése véghetetlen.
A teljesség: akár az üresség.
Működése mérhetetlen.
Az egyenes, mint a görbe,
a szellemes, mint a dőre,
az ékes szó, mint a dadogó.
A mozgás a fagyot legyőzi,
a nyugvás a hevet legyőzi,
a béke a rendet megőrzi.

46

Mikor az ég alatt létezik az *út*:
a lovak megtrágyázzák a földet;
mikor az ég alatt hiányzik az *út*:
a mezőn harci ménnek legelnek.
Nincs nagyobb csapás,
mint az eleget nem ismerni,
se nagyobb veszély,
mint szerzésre törekedni.
Ezért:
aki az eléggel megelégtül,
elégedettnek kell nevezni.

47

Nem lép ki az ajtón
és világot megismer,
nem néz ki az ablakon
és égi *út*-at megismer;
mennél messzebb megy,
annál kevesebbet ismer.

Ezért a bölcs
nem jár, hanem megismer,
nem néz, hanem megnevez,
nem cselekszik, hanem végbevisz.

48

A tanuló gyarapszik naponta;
az *út*-on járó csökken naponta.
Csökkenés, tovább-csökkenés:
eredménye a *nem-cselekvés*.
Mindent végbevisz a *nem-cselekvés*.
A világot tétlen tartja kézben.
Aki tevékeny,
a világot nem tartja kézben.

49

A bölcsnek nincs önnön szíve.
Szíve a nép valahány szíve.
Jó a jókhoz
és jó a gonoszokhoz:
ez az *erény* jósága.
Hisz az igazaknak
és hisz a hazugoknak:
ez az *erény* bizalma.
A bölcs az ég alatt békében lakik,
megjegyzi az emberek mondásait,
s úgy nézi a népet, mint gyermekeit.

50

Megszületnek és elpusztulnak.
Az élet felé megy tíz közül három,
a halál felé megy tíz közül három,
és meghal tettei miatt
megint tíz közül három.

Miért?

Mert nem lesznek úrrá az élet-vágyon.
Aki úrrá lesz az élet-vágyon,
orrszarvútól, tigristől nem fél,
sem harcban a fegyveres katonától.
Az orrszarvú nem döfi beléje szarvát,
a tigris nem vágja beléje karmát,
nem sebzi meg a katona kardja.

Miért?

Mert a halálnak nincs rajta hatalma.

51

Az *út* szül,
az *erény* táplál,
a lény alakot-ölt,
az alak beteljesít.

Ezért minden

becsüli az *út*-at és az *erény*-t.
Az *út* méltó a tiszteletre,
az *erény* méltó a szeretetre,
mert nem osztanak parancsot,
s mennek természetes rendet követve.

Az *út* szül,
az *erény* táplál,
dajkál, nevel,
csiszol, érlel,
ápol, őriz.

Alkot, de nem birtokol,
teremt, de nem kérkedik,
mindennél öregebb, mégsem oszt parancsot:
legmélyebb jónak méltán nevezik.

52

Az ég alatt mindennek eredete
az ég-alattiak anyja.
Aki eléri az anyát,
megismeri a gyermekeit;
s ha megismeri a gyermekeit,
újra említi az anyát.
Élete végéig nem éri veszély.
Aki betömi oduját,
bezárja kapuját:
élete végéig nyűg nélkül él.
De ha kinyitja kapuját,
magára-veszi minden baját:
élete végéig gondban él.
Aki a parányit meglátja: éles-szemű;
aki gyengeségét megőrzi: hatalmas-életű.
Aki tiszta fény,
s a világosságához folyton visszatér,
nem éri veszély:
az állandóságban él.

53

Ha van igaz tudásom:
a nagy *út*-at járom,
s csak attól félek, hogy letérek.
A nagy *út* sima,
de az embereket vonzzák az ösvények.
Ha pompás a palota:
a szántóföldek begyepesülnek,
a magtárak kiürülnek.
Dísz-köntösben járnak,
éles kardokat hordoznak,
étellel-itallal be nem telnek,
fölösleges javakat halmoznak:
rablás, dicsekvés a neve.
Nem ez az *út*-nak szelleme.

54

A talpraesettet fel nem borítják,
a jól fogódzót le nem taszítják.
Fiak, unokák áldoznak néki.
Aki az *út*-at fejleszti magában,
abban valódi az *erény*;
aki fejleszti a családban,
abban bőséges az *erény*;
aki fejleszti a falujában,
abban kiváló az *erény*;
aki fejleszti az országban,
abban virágzó az *erény*;
aki fejleszti az ég alatt,
abban teljes az *erény*.
Magunkban megismerjük a többbit,
egy családban a többbit,
egy faluban a többbit,
egy országban a többbit,
az ég alatt a többbit.
Honnan ismerem én az ég-alattit?
A kevés által valamennyit.

55

Aki a nagy *erény*-t magában hordja,
akár az újszülött gyerek.
Mérges rovar, kígyó nem csípi meg,
nem támadnak rá a vadállatok,
nem ragadják el a sasok.
Csontja gyenge, izma lágy,
fogása mégis szilárd;
nem ismeri hím s nő egyesülését,
mégis életet ad,
mert tiszta teljesen;
kiált s be nem reked,
mert összhangzó tökéletesen.
Az összhang tudása: állandóság.
Az állandóság tudása: világosság.
Az élet gazdagítása: vigasság.
A szellem feszülése a szívben: makacsság.
Olykor a lények már ifjan vének:
ellene szegülnek az *út* rendjének,
s ha így van: korán sírba térnek.

56

A tudó nem beszél,
a nem-tudó beszél.
Aki betömi oduját,
bezárja kapuját,
élet tompítja,
görcseit oldja,
fényét fakítja,
elvegyül porba:
él a rejtettel azonosulva.
Nem rokonítható,
nem ócsárolható,
nem jutalmazható,
nem károsítható,
nem magasítható,
nem alacsonyítható,
csupán becsültnivaló.

57

Egyenesség vezérli az országot,
csak a háború kíván ravaszságot.
Tétlenség hódítja meg a világot.

Mindezt honnan tudom?

Íme:

„Mikor az országban sok a hívság,
szaporodnak a nyomorúságok;
mikor a népnek fegyvere éles,
sokasodnak a lázadások;
mikor sok az ügyes mester,
gyarapodnak a ritkaságok;
mikor sok a parancs, a törvény,
sűrűsödnek a tolvajok, betyárok.”

Ezért így szól a bölcs:

„Ha nem cselekszem, megnyugszik a nép,
ha békés vagyok, megjavul a nép,
ha nem háborgok, gazdagszik a nép,
ha igényem nincsen, egyszerű a nép.”

58

Mikor nyugalmas a kormányzat:
egyszerű a nép, nem lázad.
Mikor tevékeny a kormányzat:
a népre nyomorúság támad.
Bajból szerencse így fakad
és a szerencséből gyalázat:
ki ismeri, hol a határ?
Jönnek és mennek, meg nem állnak.
Az egyenesség ravaszágba átcsap,
a jó váratlan rosszra válhat:
az ember tévelyeg és mily régóta már!

Ezért a bölcs
egyenes és mást meg nem rövidít,
önzetlen és mást meg nem károsít,
igaz és semmit meg nem hamisít,
fény, de nem vakít.

59

Az emberek kormányzására s az ég szolgálatára
legfőbb: a mérték.
Csakis a mérték,
melyhez korán kell kelni.
Amit korán kell gondolni: ez az *erény* gazdagsága.
A gazdag *erény* győzhetetlen,
s a győzhetetlennek gátja nincsen.
Ha gátja nincsen: uralkodni tud.
Az uralkodás anyja megmaradni tud.
Így nevezik:
mély, erős, gyökér,
örök, igaz *út*.

60

Nagy birodalom vezetése,
mint apró halakból eledel sütése.
Míg az *út*-on járnak az emberek,
nem művelnek csodát a szellemek.
S ha nem művelnek csodát a szellemek,
nem háborítódnak az emberek.
S ha szellemektől nem jön ártalom,
a fejedelemtől sem ér bántalom:
mikor ezek ketten veszteg maradnak,
erényeik összefonódnak.

61

Nagy birodalom: síksági folyam,
a középső az ég alatt,
nősténye az ég-alattinak.
A nő békével győzi le a hímet,
békésen alája-gubbad.
A nagy birodalom gubbadjon a kisebbik alá,
így szerezzon bizalmat;
a kis országok alacsonyabbak,
így szerezznek bizalmat.
Vagy a legubbadás szerezzon bizalmat,
vagy hogy alacsonyabbak.
A nagy birodalom mást se kívánjon:
egyesítsen és tápláljon;
a kis ország mást se kívánjon:
csatlakozzék és szolgáljon.
Teljék be mindkettő rendeltetése:
a nagy gubbadjon a kicsinyek elébe.

62

Az *út* mindenek legmélyebb alapja,
jók hatalma,
bűnösök oltalma.
Nyájas szóból kel a tisztelet,
jó példa megnyeri az embereket.
A bűnös az emberek közül
mért kivetett?
Hisz miatta trónol a Menny Fia,
érte buzgólkodik a Három Öreg.
Hiába hordanak drágaköveket
s hajtanak négylovas dísz-szekeret:
inkább nyugton az *út*-at követnék.
Hajdanában
az *út*-at mért követték?
Mert
akkor az *út*-at el nem tévesztették,
a bűnöket megbocsátották.
Az ég alatt ez a tisztesség.

63

Tégy tett nélkül,
intézz intézkedés nélkül,
ízesíts íz nélkül.

A nagy: csupa kicsiny; a sok: csupa kevés.

Gyűlöletre feleljen megbecsülés.

A nehéz legyőzése könnyűvel indul.

A nagy megtevése kicsinnyel indul.

A nehézség az ég alatt
a könnyűn alapszik,
s a nagyság az ég alatt
a kicsinyből gyarapszik.

Ezért a bölcs
nem cselekszik nagyot,
így teljesít nagyot.
Nem érdemelsz bizalmat,
ha túl-sokat ígérsz.
Ahol sok a könnyű,
ott sok a nehéz.

Ezért a bölcs
nem kerüli a dolgok nehezét,
az erőlködés mégse veti szét.

64

A nyugvót megőrizni könnyű,
a keletkezőt formálni könnyű,
a gyengét összetörni könnyű,
a kicsinyeket szétszórni könnyű,
a leendővel kezdeni könnyű,
békében rendet tartani könnyű.

Terebélyes fa
hajszál-gyökérből fejlődik,
kilenc-emeletes torony
kupac földből emelődik,
ezer-mérföldes utazás
egyetlen lépéssel kezdődik.
A cselekvő elbukik,
a szorongató veszít.

Ezért a bölcs
nem cselekszik és nem bukik,
nem szorongat és nem veszít.
Aki nagy-hamar eredményt akar,
övé a kudarc;
de aki előre gondol a végére,
nem éri kudarc.

Ezért a bölcs
vágyik a vágytalanságra,
nem sóvárog ritkaságra,
csak a tudatlantól tanul,
csak a közös *út*-on vonul,
a természetes rendet követi
s erőszakkal meg nem töri.

65

Hajdan, akik az *út*-on jártak,
nem adtak tudást a népnek,
ápolták az együgyűséget.
Nehéz vezetni a népet,
ha már az együgyűségből kilépett.

Ezért
az ország tudással kormányzása:
az ország kirablása;
együgyűséggel kormányzása:
az ország boldogsága.
Aki e két szabályt ismeri: példás.
Aki ismeri a példát:
legmélyebben erényes.
Az *erény* messzi, mély,
s mindennek ellentétes.
A nagy elégedettség általa él.

66

A folyam s a tenger
minden völgyi patak királya;
mert alacsonyabb az ágya,
ezért minden völgyi patak királya.

Ezért a bölcs,
ha a nép felett akar állni,
a népnél lejjebb álljon;
ha a nép előtt akar járni,
az egész nép mögött járjon.

Ezért a bölcs
felül áll, de terhét nem nyögik,
elől jár, de mégse gyűlölik.

Ezért
az ég-alattiak
felemelik örömmel:
nem küzd,
ezáltal győzhetetlen.

67

Nagy, az én *út*-am, tudja egész világ,
s nem apad soha:
mert végtelen,
azért nem apad soha.

Hogyha fogyna,
az időben már elfogyott volna.
Három kincsemhez ragaszkodom:
első a *szeretet*,
második a *mérték*
harmadik a *tartózkodás*.

Szeretek, ezért bátor vagyok,
mérték által hatalmas vagyok,
visszavonulok, hát vezető vagyok.

Manapság
szeretet nélkül merészkednek,
mérték nélkül vezérkednek,
tartózkodás nélkül hatalmaskodnak:
ezért elpusztulnak.
Aki tapintattal vezet hadat,
győzelmet arat;
a szeretettel védekező legyőzhetetlen.
A természet fegyverezi
s a szeretet védelmezi.

68

A jó hadvezér nem harcias,
a jó harcos nem haragos,
a győzni-tudó nem támad,
a vezetni-tudó alázatos:
ez a nem-küzdő *erény*,
az irányító erő,
a természet szolgálata,
az ősi vezető.

69

Egy bölcs hadvezér azt mondotta:
„Mint a vendég, nem mint a gazda:
nem vonulok hüvelyknyit előre,
inkább egy lábnyit vissza.”
Ez a tétlen cselekvés,
az erőszak nélküli siker,
az ellenség nélküli háború,
a fegyvertelen győzelem.
Harcban az ellenség ócsárlása
megsérti az *út*-at;
ha két hadsereg összecsap,
a kíméletesebb győzelmet arat.

70

Szavamat megérteni könnyű,
és megfogadni könnyű.
Mégse bírják megérteni,
se megfogadni.
A szavaknak ősapjuk van,
a tetteknek királyuk van:
ezt nem értik az emberek,
és engem ezért nem értenek.
Ha vannak, kik megértenek:
ez az én gazdagságom.
Ezért a bölcs
drágakövet hord darócruhában.

71

Tudni a nem-tudást, ez a legbölcsebb.
Aki nem tudja nem-tudását, szenved.
Aki megszabadul a szenvedéstől,
nem szenved.
A bölcs nem szenved,
mert megszabadult a szenvedéstől,
ezért nem szenved.

72

Ha a nép nem fél a hatalomtól,
a hatalom akkor tökéletes.
Ne szorítsátok ki hajlékaiból,
ne rontsátok meg az életet.
Ha nem nyomjátok el a népet,
nem fog megvetni titeket.

Ezért a bölcs
ismeri magát, de nem ismerteti,
szereti magát, de nem szerettedi,
neki nem a távoli kell, hanem a közeli.

73

A bátor vakmerő halála gyászos,
a bátor nem-merő élni tud.
Kétfajta bátorság:
egyik hasznos, másik káros.
Amazt a természet mért nem szívleli,
ki bírja megérteni?
A bölcsnek is homályos.
Az égi *út*
nem harcol, mégis győzni tud,
nem szól, mégis válaszol,
nem hív, mégis sereget gyűjt,
tétlen, mégis irányít.
A természet hálója hatalmas:
bár ritka-szövésű, rajt át nem hatolhatsz.

74

Ha a nép nem fél a haláltól,
ki rémíthetné a halállal?
Aki akarja, hogy a nép rettegjen a haláltól,
s azt hiszi, ez a jó:
megfogni, megölni való.
Ki mer?
A halált örök erő intézi,
s aki a gyilkolást helyette végzi,
mintha elfoglalná az ácsmester helyét:
aki az ácsmester helyett hasogat,
gyakran megsebzi kezét.

75

Miért éheznek a nép?
Mert az urak adóval nyomják,
azért éheznek a nép.

Miért makacskodik a nép?
Mert az urak folyvást tevékenyek,
azért makacskodik a nép.

Miért hullik-pusztul a nép?
Mert az urak az élethez ragadnak,
azért hullik-pusztul a nép.

Aki nem becsüli saját életét,
valóban az becsüli életét.

76

A csecsemő: puha, gyenge,
a haldokló: kemény, erős.
A sarjadzó fű és fa: lágy, erőtlén,
a korhadó: szívós, erős.
A kemény és erős: pusztuló,
a puha és gyenge: fakadó.
Elvész a fényes hadsereg.
A felnőtt fatörzs megreped.
A kemény, erős: alámerül,
a puha, gyenge: felülkerül.

77

Az égi *út*,
mint az íj kifeszített íve,
a magasat lenyomja,
az alacsonyat felvonja,
a fölöslegeset elveszi,
a szükségeset megadja.
Az égi *út*
a fölöslegeset elveszi,
a szükségeset megadja;
nem így az emberi ösvény:
a szükségeset elveszi,
a fölöslegeset növeli.
Ki bírná a fölösleget a világba önteni?
Aki az *út*-at ismeri.
Ezért a bölcs
alkot, de művét nem birtokolja,
cselekszik, de nem ragaszkodik,
bölcességét nem fitogtatja.

78

Nincs lágyabb, mint a víz,
mégis a köveket kivájja:
nincs külön nála.
A gyenge legyőzi az erőset,
a lágy a keményet:
az ég alatt mindenki tudja,
még sincs, aki valóban felfogja.

Ezért a bölcs azt mondja:

„Aki az ország szégyenét veszi magára,
az lesz az ország királya;
aki az ország nyomorát veszi magára,
az lesz a világ királya.”
Az igaz szó: mint önmaga fonákja.

79

Mikor a harag elapad,
emléke mégis megmarad.
Csak a töretlen béke jó.

Ezért a bölcs

megesküszik,
hogy sohasem vádaskodik.
Az erényesek az esküt tartják,
az erénytelenek sutba dobják.
Az égi *út*-nak nincs sógora-komája,
mindig a jámborokat szolgálja.

80

Legyen az ország kicsiny, s a nép kevés:
bármily sok szerszám volna,
ne éljenek vele;
az emberek halálukig
ne bolyongjanak messzire;
ha volnának hajók, kocsik,
senki se utazzék;
ha volnának vérték, kardok,
senki se hadakozzék;
írás helyett az emberek
fücsomókat kötözzenek;
legyen édes az ételük,
legyen ékes a ruhájuk,
legyen békés a lakásuk,
legyen boldog a szokásuk;
és ha átlátnak a szomszéd országba,
és áthallatszik
a kakasok kukorékolása, a kutyák ugatása:
úgy érvék el a vénséget, halált,
hogy sose jártak odaát.

81

Nem szép az őszinte szó,
nem őszinte a szép szó.
Nem ékes-szavú a jó.
Az ékes-szavú nem jó.
A tudó nem beszél,
a nem-tudó beszél.
A bölcs nem gyűjt,
mindent az emberekért tesz
és néki is jut;
mindent az embereknek ad
és néki is jut.
A természet *út*-ja
segít, nem sarcol.
A bölcs ember *út*-ja
használ, nem harcol.

JEGYZETEK

- 1 Az *út*... - a *tao*, Lao-ce filozófiájának alapvető kategóriája. A *tao* szótári jelentései: „út”, „beszélni”, „mondani” stb., Lao-ce művében azonban mindig elvontabb értelmében szerepel, „törvény”, „természettörvény” a filozófiai tartalma. Ám Lao-ce műve költemény lévén, a magyar fordítás a *tao* jelentései közül mindvégig a képszerűbb *út*-at alkalmazza. - A mű első fejezete az egész költemény alapvetésének számít. Modern filozófiai nyelven a következőképp summázható: a névvel ellátható *tao* csak az igazi *tao* megjelenése, jelenlég, amely mögött rejtőzik a lényeg: akinek vágyai vannak, az csak a jelenséget láthatja, a lényeg csak a vágy-nélkülinek tárul fel: ám lényeg és jelenség valójában egység, s éppen egységük titkának a megfejtése vezet el a lényeghez.
- 2 *sürgés nélkül működik* - szó szerint: *nem-cselekvés*-sel működik. A *nem-cselekvés* (kínaiul: *vu-vej*) Lao-ce egyik középponti fogalma: azt jelenti, hogy a bölcsnek nem szabad a *tao* természet törvény erejével bíró mozgásába cselekvéssel beavatkoznia - ilyen értelemben fordítható *nem-sürgés*-nek is.
- 3 Summázva: ha az emberben nincsen vágy, mindenki a mindennapi életével törődik, akkor - nem lesz például kereskedelem, amely tönkreteszi a faluközösségek parasztságát.
- 4 Az *út* üres - Lao-ce kedvelt kifejezése a *tao*-lényeg, a törvény elvontságának, érzékekfelettségének jelzésére.
- 5 *Az ég és föld nem emberi* - a természet nem az emberek emberi elképzelése szerint való.
néki a dolgok, mint szalma-kutyák - minden dolog csak élettelen bábnak számít előtte.
- 6 *Csodálatos asszonynak hívják* - költői szavak a *tao* megnevezésére; a *tao* ugyanis a maga elemiségével, spontán működésével, *nem-cselekvés*-szellemével a *jin* (női) elvvel rokon, nem pedig a *jang* (férfi) elvvel.
ő a völgy örök szelleme - a völgy, akár csak az üresség, a *tao* metaforája, költői kifejezése érzékelhetetlenségének.
- 8 A *tao*-nak a vízzel rokonítása ugyancsak Lao-ce kedvelt hasonlata, a természet törvény elemi erejét s egyben „gyengeségét”, „lágyságát”, *jin*-elvűségét érzékelteti vele.
- 9 *ez az égi bölcsesség* - szó szerint ez az égi (=természeti) *tao*.
- 10 *Ég s föld kapui nyílnak-csukódnak* - a világegyetem magától működik.
- 11 A küllők közti üresség, az edény belső üressége s a ház belső tere: csupa *nemlét*, s mégis ezekből fakad a *lét*, ti. a kerék, az edény és a ház használhatósága.

- 12 Az öt szín: fehér, fekete, zöld, vörös és sárga; az öt hang: c, d, e, g és a; az öt íz: savanyú, keserű, sós, édes és csípős. A versben az öt szín, öt hang stb. természetesen nem pontosan öt színt, öt hangot jelent, hanem minden külső vágyat, amelytől a bölcsnek meg kell szabadulnia, ha a *tao* szerint akar élni.
- 18 E fejezet éles támadás Konfuciusz erkölcstana ellen. *Erkölc és méltányosság, gyermeki tisztelet és szülői szeretet*: konfuciánus erkölcsi normák, amelyek csak akkor jelentek meg, amikor elvetették a *tao*-t, hiszen az ősidők természetiségének ezek erkölcsi parancs nélkül is természetes velejárói voltak.
- a hat rokon* - az apa és fiú, a férj és feleség, az idősebb és ifjabb testvér, akiknek alá- és fölrendeltségi viszonyát a patriarchális-arisztokratikus konfuciánus erkölcstan szabályozza.
- 19 A fejezet értelme: ha eldobják a tudóskodást, a patriarchális morált és a haszonért ravaszkodást, akkor a nép (ti. a faluközönségi parasztság) boldog lesz, természetes erkölcs fog uralkodni és nem lesznek tolvajok többé.
- 20 Lao-ce máskor oly magabiztos hangja e fejezetben elégikus: engem, aki egymagam értem a *tao*-t s átengedem magam elemi erejének, bolondnak néznek az emberek. Idegen vagyok ebben a világban - érezzük a sorok között. Költői megérzése ez annak, hogy a háborítatlan ősi életforma sóvárgása a Csou-korban - utópia.
- 21 A hatalmas erény... - az erény (a tö) a *tao* attribútuma, „változatai az *út*-at követik”.
- 25 *Ő az ég-alattinak ...* - az „ég-alatti” jelentései: „az ország”, „a világ”, „az emberek”.
- 28 *hegyi-ér a világon* - szó szerint: a világ számára hegyipatakká lesz; a hegyipatak a *tao* egy metaforája.
- völgy a világon* - akárcsak a hegyi patak: *tao* szerint élő, a természettörvény megjelenítője lesz a világ számára.
- 30 *Olykor a lények már ifjan vének* - akik a *tao* működésébe kontárkodnak, pl. az erőszakos hadvezérek, korai halállal halnak meg.
- 31 *A nemesnek békében balról a helye* - a szertartásos felállások alkalmával mindig a bal a tisztelet helye, csak háborúban - és temetésekkor - áll jobb oldalon a feljebbvaló.
- 38 *A nagy erény... A kis erény* - Lao-ce itt a maga tanainak nagy, igazi erényét állítja szembe a konfucianizmus kis erényével; a továbbiakban a *szeretet*, az *erkölcs* és a *tisztelet*: a patriarchális konfuciánus morál kategóriái.
- 42 E fejezet tartalmazza Lao-ce kozmogóniáját, mely a következőképp mondható el bővebben: kezdetben volt a káosz, amelyben azonban ott volt már a törvény, a *tao*. Ez szülte az „egy”-et: a *csi* (lehelet) nevű őanyagot: a *csi*-őanyag parányi részecskék formájában örvénylett a káoszban, míg külön nem váltak a *jin* (negatív, női) és a *jang* (pozitív, férfi) részecskék - ez a „kettő”. A *jin* és *jang* részecskék hozták létre az eget, a földet és az embert - s ez a „három” teremtett minden egyebet.

mind tartalmazza a hímet és a nőt - a létezők ma is magukban hordják a *jang* és a *jin* erőket.

s a láthatatlan lehelet egybeolvasztja ezeket - Lao-ce itt egészen közel jár ahhoz a gondolathoz, hogy a világ egysége anyagiságában van.

47 E híres fejezet mondanivalója, hogy a természet és törvénye spekulatív módon ismerhető meg, a tapasztalás csak gátolja a megismerést.

48 *az úton járó csökken naponta* - ti. csökkennek a vágyai.

50 Az emberek többsége természetes módon él és hal, de minden tíz közül három nem tud úrrá lenni a vágyain, összeütközésbe kerül a *tao*-val és korai halállal elpusztul.

52 *Aki betömi odúját, bezárja kapuját* - ti. vágyai odúját és kapuját.

60 *Nagy birodalom vezetése, mint apró halakból eledel sütése* - ti. oly természetes dolog, melyet azonban nagy gonddal és kapkodás nélkül kell végezni.

Míg az úton járnak az emberek, nem művelnek csodát a szellemek - azt jelenti: ha a kormányzás minden dolga a *tao* szerint való, akkor a holtak szellemeinek semmi szerepük nem marad. Ez éles támadás a konfucianizmus ősök-kultusza ellen. S a következő sorok, melyek kijelentik, hogy ha az ősök szellemei nem avatkoznak az emberek életébe, nem bántja a népet a fejedelem sem, világosan megragadják az ősök kultusza és a patriarchális-despotikus rendszer kapcsolatát is.

62 *a Három Öreg* - az uralkodó három főembere.

79 *Az égi útnak nincs sógora-komája* - a természettörvény nem törődik a családi hierarchiával.

80 E híres fejezet Lao-ce eszményi faluközösségének idilli képét nyújtja. „Országról” beszél, de az utolsó sorokból teljesen nyilvánvaló, hogy kicsiny, önellátó falucskát ért ezen, amelynek ősi tespedtségét még semmi sem zavarja.

Lao-ce

Tao Tö King

Tókei Ferenc
prózafordítása

1

A *tao*, amelyet szavakkal ki lehet fejezni, nem az örök *tao*. A név (*ming*), amelyet meg lehet nevezni, nem az örök név. Az, aminek nincsen neve, az ég és föld kezdete (*si*). Aminek neve van, az minden dolog (*van-vu*) anyja.

Ezért: csak az ismerheti meg [a *tao*] csodálatos titkát, akinek soha nincsenek vágyai; akinek pedig örökké vágyai vannak, az csak véges formáját szemlélheti. Ez a kettő [a lényeg és a jelenség] közös eredetű, csak a nevük különböző. Együtt nevezzük őket csodálatosnak, s egyik csodálatostól a másik csodálatos felé (haladni): minden titkok kapuja.

2

Amikor az égalattiban mindenki felismeri a szépről, hogy szép, akkor megjelenik a rút is. Amikor mindenki felismeri a jóról, hogy jó, akkor megjelenik a rossz is.

Ezért: lét (*ju*) és nemlét (*vu*) egymásból születik, nehéz és könnyű egymást hozza létre, hosszú és rövid egymást alakítja, magas és mély egymásba hajlik, zeneszó és énekhang egymással cseng össze, előbbi és későbbi egymást követi.

Így aztán a bölcs ember (*seng-zsen*) a nem-cselekvés (*vu-vej*) tevékenységével él s a szavak nélküli (*pu-jen*) tanítást valósítja meg. (Akkor) minden dolog hat rá, és (ő ezt) nem utasítja vissza. (A bölcs) létrehoz, de nem veszi birtokába; teremt, de nem ragaszkodik (ahhoz, amit teremtett). Művét beteljesíti, de nem él vele. S éppen azért, mert nem él vele, nem is veszítheti el.

3

Ha nem becsülik meg a kiválóakat (*hszien*), akkor a nép közt nem lesz marakodás. Ha nem tartják nagyra a nehezen megszerezhető vagyontárgyakat (*huo*), akkor a nép közt nem lesz többé rablás. Ha rá sem néznek arra, ami felszíthatja vágyukat, akkor a nép közt nem lesz többé felfordulás.

Ezért a bölcs ember úgy kormányoz jól, hogy üressé teszi a szívét, de megtölti a hasát, gyengévé teszi az akarását (*cse*), de erősíti a csontjait. Mindig arra törekszik, hogy a népnek ne legyen se tudása, se vágya. Arra törekszik, hogy akinek pedig tudása van, az ne merészeljen tevékenykedni. Megvalósítja tehát a nem-cselekvést, és minden a legteljesebb rendben lesz.

4

A *tao* üres, de ha vele élünk (*jung*), sohasem tudjuk kimeríteni. Milyen mélységes! Igazi ősatyja (*cung*) minden dolognak. Tompít minden élességet, megszüntet minden zavarosságot, mérsékel minden ragyogást, egyesít minden porszemet. Olyan mély, hogy senki sem tud a végére járni! Én nem tudom, hogy szülötte-e valakinek. (Csak azt tudom, hogy) mint képmás (*hsziang*), az ősöket is megelőzi.

5

Az ég és a föld nem emberséges (*zsen*), minden létezővel (*van-vu*) úgy bánik, mint afféle szalmakutyával. A bölcs ember sem emberséges, úgy bánik az emberekkel (*po-szing*), mint afféle szalmakutyákkal. De az ég és föld közötti tér éppen olyan, mint a kovácsfújtató! Üres, és mégsem omlik össze, ha pedig mozog, egyre több jön ki belőle. Bármennyi azonban a szó, az mind kimerül. Sokkal jobb, ha megőrizzük azt, ami bennünk van (*csung*).

6

A völgy szelleme [az üresség] sohasem hal meg. Ezt nevezzük csodálatos asszonyinak (*jin*). A csodálatos asszonyinak a kapuját nevezzük ég és föld gyökerének. Örökké jelen van, s kimeríthetetlenül élhetünk vele (*jang*).

7

Az ég örök, a föld maradandó. Az ég és föld azáltal lehet örök s maradandó, hogy egyikük sem önmagának él. Ezért képesek örökké élni. Ugyanígy a bölcs ember önmagát a háttérbe helyezi s így kerül előre, önmagával nem törődik, s így őrzi meg énjét. Nem igaz-e, hogy egyéni érdekeit (*sze*) éppen azáltal tudja betölteni, hogy nincsenek egyéni érdekei?

8

A legmagasabb jóság (*sang-san*) hasonló a vízhez. A víz jósága (*san*) az, hogy hasznára van minden létezőnek, anélkül hogy küzdene; s megelégszik azokkal a helyekkel, amelyeket minden ember gyűlöl. Ezért van (a víz) oly közel a *tao*-hoz.

Lakozásra legjobb a föld, érzelmekben legjobb a mély, az emberi kapcsolatokban legjobb az emberség (*zsen*), a szó legyen mindig megbízható (*szin*), a kormányzás teremtsen mindig rendet, a szolgálat feleljen meg a képességeknek, a vállalkozás igazodjék a megfelelő időhöz. Ez mind azért (jó), mert nem vezet vetélkedéshez, s ezért nem hibázik.

9

Aki túlságosan megfeszíti íját, az jobban tette volna, ha idejében abbahagyja (a feszítést); aki pedig túlságosan élesre feni (kését), az nem tudja sokáig megőrizni (élesen). Az arannyal és drágakővel teli termet senki sem tudja megőrizni. Aki gazdagságával és előkelőségével kevélykedik, maga zúdit magára szerencsétlenséget. Ha művedet véghezvitted, nyomban vonulj vissza, (mert) ez az ég *tao*-ja.

10

Aki lelke (*po*) nyugalmanak megóvására megtartja az egységet, abban nem fog meghasonlás [vágy] ébredni. Aki leheletét (*csi*) úgy tudja irányítani, hogy egészen gyengévé teszi, az hasonlónak lesz egy újszülött gyermekhez. Ha tökéletesen megtisztítja a „csodálatos tükröt” [szemléletét], akkor semmi folt nem marad rajta [sohasem téved].

Ha szereti a népet s jól kormányozza a fejedelemséget, akkor nincs szüksége okoskodásra (*cse*). Az ég kapuinak kinyílásában és becsukódásában [a világegyetem működésében] ő tehát asszonyi [passzív] szerepet játszik. Ennek a sarkigazságnak a megértése teszi lehetővé számára a nem-cselekvést.

Megszülni (a dolgokat) és táplálni őket, megszülni és mégsem birtokolni őket, megalkotni őket és nem élni velük, vezetőnek lenni (*csang*) és mégsem uraskodni (*cai*): ezt nevezzük csodálatos erénynek (*tö*).

11

Harminc küllő együtt tesz ki egy kereket, de a kerék használhatóságát éppen a (küllők közti) nemlét [űr] biztosítja. Agyagot forgatva csináljuk az edényeket, de az edény használhatóságát éppen a benne levő nemlét biztosítja. Ajtót és ablakot vágva csináljuk a házat, de a ház használhatóságát éppen a benne levő nemlét [belső tere] biztosítja. Ezért a lét hasznát (*li*) hajt számunkra, a nemlét azonban használhatóságot (*jung*) biztosít.

12

Az öt szín vakká teszi az ember szemét, az öt hang süketté teszi az ember fülét, az öt íz eltompítja az ember ínyét. A sok lovaglás és vadászat megbolondítja az ember szívét. A nehezen szereshető vagyontárgyak mozgásában gátolják az embert. Ezért a bölcs ember a bensőjével törődik s nem a szemével. Elveti tehát az „azt”, s az „ezt” választja.

13

A dicsőség és szégyen: félelem. Az előkelőség: nagy csapás, (mely) mintha csak testünket érné. Miért mondjuk, hogy a dicsőség és szégyen félelem? Mert a dicsőség olyan az alattvalók (*hszia*) számára, hogy amikor megszerzik, félnek, és amikor elveszítik, ugyancsak félnek. Ezért mondjuk, hogy a dicsőség és szégyen: félelem. S miért mondjuk, hogy az előkelőség nagy szerencsétlenség az életben? Mert éppen akkor lesz osztályrészem nagy szerencsétlenség, ha számomra csak saját énem létezik. Ha azonban elérem, hogy ne (csak) saját énem létezzék a számomra, akkor miféle szerencsétlenségben lehetne részem? Ezért: az égalattit csak arra lehet rábízni, aki úgy előkelő [tölti be hivatalát], hogy saját énje egy az égalattival, és az égalattit csak arra lehet ráhagyni, aki úgy tudja szeretni, hogy saját énje egy az égalattival.

14

Nézem és nem látom, ezért a neve: észrevehetetlen (*ji*). Hallgatom és nem hallom, ezért a neve: illanó (*hszi*). Megragadom, de nem tudom megfogni, ezért a neve: parányi (*vej*). E három (tulajdonságot) nem lehet tovább elemezni, így hát összeolvadnak és egységet

alkotnak. Felkelvén nem fénylik, lenyugodván nem homályosul el; végtelen, és nem lehet megnevezni, s minduntalan visszatér a dolgok nemlétébe. Ezért nevezik alakatlan alaknak, testetlen képnek; ezért nevezik homályosnak és ködösnek. Szembe megyek vele s nem látom az elejét, utána megyek s nem látom a végét.

Aki megragadja a múlt *tao*-ját és azzal irányítja a jelen létét, aki fel tudja ismerni a régi kezdetet, az elmondhatja, hogy (kezében tartja) a *tao* fonálát.

15

Hajdanában azok, akik legjobbak voltak az írástudók közül (*si*), a legészrevehetetlenebbek, a legcsodálatosabbak voltak. Titokzatos erők hatották át őket, és senki sem tudta kiismerni őket. És mert senki sem tudta kiismerni őket, én is csak erőszakoltan adhatok képet róluk. Óvatosak voltak, mint aki télen folyamon kel át; aggodalmasak, mint aki tart a szomszédaitól; méltóság-teljesek, mint aki vendégségben jár; engedékenyek, mint a jég, amely éppen olvadni kezd; egyszerűek, mint a megmunkálatlan fadarab; mindent-befogadók, akárcsak a völgy; és átláthatatlanok, akár a zavaros víz. Ki képes zavarossá lenni a tisztasággal, lecsendesítvén azt, ragyogó tisztává válni? Ki képes nyugalomban lenni a tartóssággal, mozgásba hozván azt és lassanként életre kelteni? Akik megőrizték a *tao*-t, s nem vágyakoztak telhetetlenül. És éppen mert nem voltak telhetetlenek, el tudták viselni az elhasználódást megújulás nélkül.

16

Elérek a teljes ürességig, megőrzöm a rendíthetetlen nyugalmat, és minden dolog maga növekedik, én meg csak szemlélem visszatérésüket [kőrforgásukat]. Íme, minden dolog felvirágozik, s minden visszatér a gyökeréhez [kezdetéhez]. A gyökérhez való visszatérést nevezik nyugalomnak, erről pedig azt mondják: meghódolás a sors előtt (*fu ming*). A meghódolás a sors előtt: állandóság. Aki megérti az állandóságot, az felvilágosult (*ming*). Aki az állandóságot nem érti, az vakon megy a szerencsétlenségbe. Ismerni az állandóságot: mindent magába fogadni (*zsung*). Mindent magába fogadni: igazságosság (*kung*). Az igazságosság: királyi tisztség (*vang*). A királyi tisztség: megfelelés az égnek (*tien*). Az ég pedig: megfelelés a *tao*-nak. Végül a *tao*: örök. Ha (teste) el is vész, nem pusztul el ő maga.

17

A legfelsőbbekről az alattvalók éppen csak tudták, hogy vannak. Az utána következőknek a közelébe igyekeztek, és magasztalni kezdték őket. Ezután félni kezdtek tőle, végül pedig megvetéssel illették. Ezért ha a bizalom (a nép iránt) nem elegendő, hogyan lenne bizalmatlanság (a nép részéről is)? Ám aki meggondoltságával minden szavának megbecsülést szerez, annak vállalkozásai beteljesülnek, dolgai sikerülnek, és a nép (*po-szing*) mind azt mondja, hogy ez a természetesség (*ce-zsan*).

18

Mikor a nagy *tao*-t pusztulni hagyták, megjelent az emberség (*zsen*) és az igazságosság (*ji*). Mikor pedig elkezdődött a bölcselkedés, megjelent a nagy képmutatás. Mikor a hat rokon nem tudott többé békében megférni egymással, megjelent a gyermeki kegyelet (*hsziao*) és a szülői szeretet (*ce*). Mióta a fejedelemséget és családjait (*kuo-csia*) felfordulás borítja homályba, azóta megjelentek a „hűséges alattvalók”.

19

Ha elvetnék a bölcsességet (*seng*) és a tudást (*cse*), akkor a nép haszna százszoros lenne. Ha elvetnék az emberséget (*zsen*) és az igazságosságot (*ji*), akkor a nép újra szülőtisztelő és gyermekét szerető lenne. Ha elvetnék a műveskedést (*csiao*) és a haszonlesést (*li*), akkor tolvajok és rablók nem léteznének többé. E három dologról azt tartják, hogy műveltségnek (*ven*) nem elegendők. Ezért elrendeltetik, hogy legyen, ami még ehhez tartozik: legyenek olyan egyszerűek, mint a megmunkálatlan fadarab, (szüntelenül) csökkentsék önzésüket (*sze*) és mérsékeljék vágyaikat.

20

Ha nem lenne többé tanulás, nem létezhetne bánat sem. Az „igen” és a „jól van” között volta-képpen mi a különbség? S a jó meg a rossz között mily nagy a különbség! Amitől az emberek tartanak, attól bizony tartani kell.

Ó, mily zűrzavaros (a világ)! Még nincsen közepe [nincs látható rendje]! A sokaság emberei ragyognak, mintha éppen a Nagy Áldozatot (*taj-lao*) mutatnák be, vagy éppen a Tavasztoronyba (*csun-taj*) igyekeznének felfelé. Csak én vagyok mozdulatlan, jósjelet sem adva magamról! Akárcsak az újszülött, aki még nem is mosolyog. Fáradtan bolyongok, mint akinek nincs hova megtérnie! Az embereknek mind van fölöslegük is, csak én vagyok olyan, mint aki elvesztette mindenét. Valóban, az én szívem az ostoba emberek szíve! Ó mily zűrzavar! A közönséges emberek (*szu-zsen*) ragyognak, csak én vagyok maga a homály. A közönséges emberek egyre fürkésznek-kutatnak, csak én vagyok mindig egykedvű. Ó, nyughatatlan vagyok, miként a tenger, és hányódom egyre, mintha sose lenne megállásom! Minden embernek van mivel foglalkoznia, csak én vagyok buta és semmirekellő. (Mert) csak én vagyok más, mint a többi ember: én az Anyából való táplálkozást tartom a legtöbbre.

21

A hatalmas erény (*tö*) formái csak a *tao*-nak vannak alárendelve. A *tao* maga, mint dolog, homályos és megfoghatatlan.

Ó, megfoghatatlan és homályos! (De) benne képek (*hsziang*) vannak. Ó, igen, homályos és megfoghatatlan! (De) benne dolgok vannak. Ó, átláthatatlan és sötét! (De) benne csírák (*csing*) vannak. Ezek a csírák nagyon igazak, benne van (tehát) az igazság (*hszin*). A régmúlt időktől mind a mai napig nem is vészett el a neve (*ming*), hanem minden dolog kezdetének jelölésére szolgál. Hogy honnan ismerem én minden dolog kezdetét? Éppen általa.

22

A nem teljes teljessé válik, a görbe egyenessé lesz, az üres teltté lesz, az előregedett újjáalakul, a kevésből pedig sok lesz. A sok aztán zavarokat okoz.

Ezért a bölcs ember megőrzi az egységet, és az égalatti példaképe lesz. Nem mutogatja magát, azért ragyog; nem bizonygatja kiválóságát, ezért kiváló; nem dicsekszik (előre), ezért szerez érdemeket [sikerülnek a dolgai]; nem követel tiszteletet magának, ezért lesz elismert vezető (*csang*). Nem küzd senkivel, s éppen ezért az égalattiban senki sem képes megküzdeni vele.

Vajon üres szavakat mondtak-e a régiek, akik így szóltak: „a nem teljes teljessé válik”! Ha igazán teljessé válik (az ember), akkor visszatér (a *tao*-hoz).

23

A kevés beszéd az, ami természetes (*ce-zsan*). Ugyanezért a dühöngő szél nem tart egész reggel, a zuhogó eső nem tart egész nap. S ki csinálja ezeket? Az ég és a föld. Ha pedig az ég és föld sem képes hosszan tartó dolgokra, hogyan csinálhatna ilyet az ember! Ezért kell minden dolgát a *tao* szerint végeznie.

Aki a *tao* szerint él, azonosul a *tao*-val. Aki birtokolja az erényt (*tö*), azonosul az erénnyel. Aki az erénytelenségen fáradozik, azonosul az elvesztéssel. (De) aki azonosult a *tao*-val, az a *tao*-t már meg is szerezte: aki azonosult az erénnyel, az az erényt már meg is szerezte; aki pedig azonosult az elvesztéssel, az az elvesztettet már vissza is nyerte. Ha valakinek a bizalma (*szin*) nem elegendő, az mindig bizalmatlansággal találkozik.

24

Aki lábujjhegyre áll, nem áll szilárdan; aki (túlságosan) nagyot lép, nem halad előre; aki magát mutogatja, nem ragyog; aki bizonygatja kiválóságát, nem tartják kiválónak; aki előre dicsekszik, nem szerez érdemeket; aki megköveteli magának a tiszteletet, nem lesz elismert vezető. Ha a *tao*-hoz tartjuk magunkat, minderre csak azt mondhatjuk: fölösleges etetés, haszontalan cselekedet; az ilyet pedig minden létező (*vu*) gyűlöli. Ezért aki birtokolja a *tao*-t, nem tesz ilyesmit.

25

Van egy dolog (*vu*), mely a káoszban (*hun*) is teljes volt, s mely még az ég és a föld előtt született. Ó, mily hangtalan, milyen üres! Magában áll szilárdan és nem változik, mindenüvé eljut, és nem fenyegeti semmi veszély. Méltán tartják őt az égalatti anyjának. Nem tudom a valódi nevét (*ming*), kisebbik nevén szólítva (*ce*) nevezem *tao*-nak. Erőszakoltan nevet adva neki azt mondom, hogy „nagy”, a „nagyot” pedig „tovahaladónak” is mondhatom, a „tovahaladót” „messzeségbe tűnőnek”, végül a „messzeségbe tűnőt” „visszatérőnek”. Ezért nagy a *tao*, ezért nagy az ég, ezért nagy a föld, s ezért nagy a király (*vang*) is. Mert „határainkon belül” négy nagyság létezik, s a király ezek közül az egyik megtisztelő helyen lakozik. Az ember a föld törvényeit követi, a föld az ég törvényeit követi, az ég a *tao* törvényeit követi, a *tao* pedig a természet (*ce-zsan*) törvényeit követi.

26

A nehéz a könnyű gyökere [alapja], a nyugalom a mozgás ura (*csün*). Ezért „a bölcs ember ha egész nap utazik is, nem hagyja el kocsija nehezét” [terhét]. S legyen bármily ragyogó látvány a szeme előtt, ül tovább nyugodtan, vágyaktól mentesen. Vajon megengedhetné-e magának tízezer hadiszekér ura, hogy könnyű [könnyelmű] legyen az égalatti (kormányzásában)? Ha könnyelmű, elveszíti az alapot; ha folyton mozog, elveszíti az „urat”.

27

Aki jól tud előrehaladni, annak nem kell keréknyom [példa]; aki jól tud beszélni, nem mutat gyengeséget; aki jól tud számolni, nem használ számoló-szerszámot; aki jól tud ajtót zárni, reteszek nélkül is úgy bezárja, hogy nem lehet kinyitni; aki jól tud kötni, kötelek nélkül is úgy megköti, hogy nem lehet megoldani. Ezért a bölcs ember mindig kész legyen, hogy megsegítse az embereket, és soha ne vesse el magától az embereket; mindig kész legyen, hogy megsegítse a lényeket (*vu*), és soha ne vesse el magától a lényeket. Ezt nevezzük igazán mély bölcsességnek. Így a tökéletes ember (*san-zsen*), a tökéletlen emberek mestere, a tökéletlenek pedig a tökéletes ember nyersanyagai. Aki nem becsüli meg a mesterét, vagy aki nem bánik szeretettel a nyersanyagával, az tudhat akármennyit, nagy tévelygésben leledzik. Ezt nevezzük a legfontosabb titoknak.

28

Aki tudja, mi a férfiasság, mégis megőrzi a nőiességet, az hegyipatakká lesz az égalatti számára. Aki az égalatti hegyipatakja lett, azt nem hagyja el az örök erő (*csang-tő*), és visszatér a csecsemőállapotba. Aki tudja, mi a fehér [ragyogás], mégis megőrzi feketeségét [ismeretlenségét], az példaképpé lesz az égalatti számára. Aki az égalatti példaképe lett, annak örök ereje nem tévelyeg, és visszatér a határtalanságba. Aki tudja, mi a dicsőség, mégis megőrzi szégyenét [mellőzöttségét], az maga lesz a Völgy az égalatti számára. S aki az égalatti Völgye lett, annak ereje állandóan elégséges lesz, s visszatér a faragatlan fa állapotába (*pu*). Amikor a faragatlan fa szétdarabolódik, szerszám lesz belőle. De ha a bölcs ember felhasználja, akkor a hivatalnokok vezetője lesz. Ezért a nagy kormányzáshoz nem kell erőszak.

29

Aki (erővel) meg akarja hódítani az égalattit s ezért tevékenykedik, az - én látom - nem fogja elérni célját. Az égalatti egy szent edény (*sen-csi*), amelyhez nem lehet hozzányúlni. Aki hozzáér, megkárosítja; aki megragadja, elveszíti. Mert a dolgok (*vu*) közül megy az egyik, követi a másik, meleget lehel az egyik, hideget fúj a másik, erősödik az egyik, gyengül a másik, gyarapszik az egyik, elpusztul a másik.

Ezért a bölcs ember elutasítja magától a túlzásokat, elveti a mértéktelenséget, elveti a szélsőségeket.

30

Aki a *tao*-val szolgálja az emberek urát (a fejedelmet), az nem igázza le hadsereggel az égalattit, hiszen ez a tette könnyen ellene fordulhat. Mert amerre hadsereg járt, csak tüske és tövisbozót terem, s a nagy háborúk nyomában mindig inséges esztendők járnak.

„Az igazán jó (hadvezér) célhoz ér és megállapodik, s nem vetemedik arra, hogy erőszakot alkalmazzon. Célhoz ér, de nem emeli fel magát; célhoz ér, de nem dicsőíti magát; célhoz ér, de nem kevélykedik; célhoz ér, de csak azért, mert nem tehet mást; célhoz ér, de nem alkalmaz erőszakot.

Ha a dolgok (*vu*) elérik erejük teljét, előregszenek. (Az erőszak) tehát ellentmond a *tao*-nak. A *tao*-nak ellentmondani pedig: korai halál.

31

A remek fegyverek: a szerencsétlenség eszközei. A létezők (*vu*) mind gyűlölik ezeket, az tehát, aki a *tao*-t birtokolja, nem él velük. A nemes ember (*csün-ce*) békeidőben a baloldalt tiszteli, háborúban azonban a jobboldalt tartja nagyra. A fegyverek: a szerencsétlenség eszközei: nem lehetnek a nemes ember (*csün-ce*) eszközei. Csak akkor élhet velük, ha nem tehet mást, mert a nyugalom megőrzését tartja a legfontosabbnak. Ha kivívta a győzelmet, nem tartja azt szépnek, mert aki győzelmét szépnek tartja, az örvendezik az emberek legyilkolása felett. Aki pedig örvendezik az emberek legyilkolása felett, az becsvágyát az égalattiban soha el nem érheti. Szerencsés eseménykor a baloldalt becsülik, szerencsétlen eseménykor a jobboldalt. A szárnyak vezérei baloldalon állnak, a fővezér pedig a jobboldalon: elmondható, hogy (a háborút) temetési szertartásnak kell felfognunk. A legyilkolt emberek sokaságát bizony gyászolni és keservesen siratni kell; a háborús győzelem bizony temetési szertartás.

32

A *tao* örök és nincsen neve (*ming*). A faragatlan fa [a természetiség] lehet akármilyen kicsiny, az égalattiban senki sem képes szolgájává tenni (*czen*). Ha a fejedelmek és királyok (*hou vang*) képesek rá, hogy megőrizzék, akkor minden létező (*van-vu*) magától fog hódolni nekik. Akkor az ég és föld harmóniában csengene össze, s édes harmatot [boldogságot] bocsátának alá, a nép pedig minden parancs nélkül, magától megnyugodna.

Amikor elkezdődött a faragás [a rend megteremtése], megjelentek a nevek (*ming*). S minthogy a nevek már megjelentek, (velük) meg lehet ismerni a határokat is. Aki tudja, hol kell megállnia, elkerülheti a veszélyeket.

Olyan az égalattiban a *tao* létezése, mint mikor a hegyi patakok és völgyi vizek a folyókba és tengerekbe ömlenek.

33

Aki ismeri az embereket, az okos; aki ismeri önmagát, az bölcs. Aki másokat legyőz, az erős; aki önmagát legyőzi, az hatalmas. Aki tudja, mikor elég, az gazdag. Aki erőszakosan törekszik, az (csupán) becsvágyát birtokolja. De aki nem veszíti el a helyét, az sokáig él. Aki pedig meghal, de nem felejtik el, az halhatatlan.

34

A hatalmas *tao* szétömlik mindenüvé, megtalálni jobbra is, balra is. Minden létező (*van-vu*) reá támaszkodva születik meg, s ő sohasem tagadja meg őket. Az ő érdeme (*kung*), hogy megalkotta őket, de nem (kell neki az) a hírnév (*ming*), hogy birtokolja őket (*ju*). Ruház és betakar minden létezőt, de nem akar urukká (*csu*) lenni. Soha nem kíván semmit; megérdemli a Kicsiny [szerény] nevet. Minden létező visszatér hozzá [hódol neki], de nem tudják, hogy uruk van. Megérdemli tehát a Hatalmas nevet. Mivel önmagát sohasem tartja hatalmasnak, éppen ezért tud igazán hatalmassá válni.

35

Aki szilárdan tartja a Nagy Formát (*ta-hsziang*), az jár (szabadon) az égalattiban, mívelkedik, de senkit nem bánt. A békeség és nyugalom a legnagyobb (jó). A muzsikaszó és lakoma-illat az arra járó idegent pihenőre csábítja. (De) a *tao*, amely elhagyja szájunkat, milyen sőtlan, mennyire nincs íze! Ha valaki nézi, nincs mit meglátnia; ha valaki hallgatja, nincs mit meghallania. Aki azonban használja (*jung*), az nem tudja kimenteni.

36

Amit össze akarnak zsugorítani, elkerülhetetlenül kiterjesztik; amit meg akarnak gyengíteni, elkerülhetetlenül megerősítik; amit el akarnak pusztítani, elkerülhetetlenül felvirágoztatják; amit el akarnak lopni, elkerülhetetlenül odaadják. Erről mondják, hogy nehezen érthető (*vej-ming*). A lágy legyőzi a keményt, a gyenge legyőzi az erőset. A halnak nem ajánlatos elhagyni a víz mélyét. A fejedelemség éles fegyvereit nem tanácsos mutogatni az embereknek.

37

A *tao* mindig nem-cselekvő (*vu-vej*), de nincs olyan, amit ne tudna megtenni. Ha a fejedelmek és királyok (*hou vang*) képesek lennének megőrizni (a *tao*-t) akkor a tízezer létező (*van-vu*) nyomban megváltozna magától. És ha megváltozván is tevékenykedni akarnának, meg kellene fékezni őket a névtelen (*vu-ming*) egyszerűségével (*pu*). A névtelen egyszerűsége éppen abban áll, hogy egyáltalában nincsenek vágyai (*vu-ju*). Nem vágyakozni pedig: nyugalom; és az égalattiban magától helyreáll a rend.

38

A magas erény birtokosa (*sang-tö*) nem mutogatja erényét, s éppen ezért birtokolja az erényt. Az alantas erény birtokosa (*hszia-tö*) nem tud elszakadni az erény mutogatásától, s ezért nincs birtokában az igazi erény. A magas erény nem-cselekvő (*vu-vej*), s a nemlét (*vu*) révén működik (*vej*): az alantas erény tevékenykedik, s a lét (*ju*) révén működik. A magas emberség (*sang-zsen*) tevékenykedik, s a nemlét révén cselekszik (*vej*); a magas igazságosság (*sang-ji*) tevékenykedik, s a lét (*ju*) révén cselekszik. A magas szertartásosság (*sang-li*) tevékenykedik, és amikor senki sem felel neki, akkor (birtokosa) felhajtja ruhaujját és előre tör [erőszakkal kényszeríti az embereket a szertartások betartására]. Ezért a *tao* elvesztése után jelenik meg az erény (*tö*), az erény elvesztése után jelenik meg az emberség (*zsen*), az emberség elvesztése

után jelenik meg az igazságosság (*ji*), s az igazságosság elvesztése után jelenik meg a szertartásosság (*li*).

Márpedig a szertartásosság: a hűség (*csüing*) és bizalom (*szin*) külső héja csupán; s minden felfordulás kezdete. Az előre-tudás pedig: a *tao* virága csupán, s az ostobaság kezdete.

Ezért a (*tao* megértésében) felnőtt ember a szilárd alapra helyezkedik s nem marad meg a vékony héjon: a gyümölcsnél marad, és nem a virágnál. Így távol tartja magától az egyiket, megragadja a másikat.

39

Íme azok, amelyek már az ősidőkben elérték az egységet: az ég az egység révén lett tiszta, a föld az egység révén lett rendületlen, a szellem (*sen*) az egység révén jutott öntudatra (*ling*), a völgy az egység révén lett tele, s minden létező az egység révén született, a fejedelmek és királyok is az egység elérése útján lettek az égalatti irányítóivá. Mindez az egységnek köszönhető. Ha az ég nem lett volna általa tiszta, szétesett volna; ha a föld nem lett volna általa rendületlen, meghasadt volna; ha a szellem nem jutott volna általa öntudatra, semmivé válna; ha a völgy nem lenne általa tele, kiszáradna; ha a tízezer létező nem általa születne, (születés helyett) elpusztulna; ha a fejedelmek és királyok nem általa lennének irányítók s ezért megbecsültek, akkor megdöntnék őket.

Ezért az előkelő a jelentéktelent tartja alapjának, a magas az alacsonyot tartja alapzatának. S ezért mondják önmagukról a fejedelmek és királyok: „Árva”, „Elhagyatott”, „Ellátatlan”. Nem azt jelenti-e ez, hogy a jelentéktelent tekintik alapnak? S éppen ezért: ha egyenként számba vesszük a kocsi (darabjait), az nem a kocsi. Ne vágyakozzunk hát a jáde ragyogására, legyünk inkább egyszerűek, akár a kő.

40

Az ellentétesség (*fan*): a *tao* mozgása; a gyengeség: a *tao* tulajdonsága (*jung*). Az égalattiban minden dolog (*van-vu*) a létből (*ju*) születik ugyan, de maga a lét a nemlétből (*vu*) születik.

41

Ha kiváló képességű ember (*sang-si*) a *tao*-ról hall, minden erejével igyekszik azt megvalósítani (a maga gyakorlatában). Ha közepes képességű ember (*csung-si*) a *tao*-ról hall, hol megőrzi, hol meg elveszíti (a hallottakat). Ha pedig alantas képességű ember (*hszia-si*) hall a *tao*-ról, nagyot nevet rajta. Ha nem nevetne rajta, (az, amiről hallott) meg sem érdemelné, hogy *tao*-nak nevezzék.

Ezért született a mondás: „A világosság útja (*tao*): mintha sötét lenne; az előre vivő út (*tao*): mintha visszafelé haladna; a sima út (*tao*): mintha hepehupás lenne; a magas erény (*sang-tö*): mintha közönséges lenne; a léghévebb: mintha maszatos lenne; a hatalmas erény: mintha fogyatékos lenne; az erény erősítése: mintha gyengítése lenne; a természetes állapot: mintha (színes lenne, csak színe) megfakult volna.” A legnagyobb négyszögnek (*ta-fang*) nincsenek sarkai, a hatalmas edény (*ta-csi*) csak sokára készül el, a hatalmas zene (*ta-jin*) alig ad hangot, s a hatalmas képnek (*ta-hsziang*) nincsen alakja (*hszing*). A *tao* rejtett, és nincsen neve. Mégis csak a *tao* tud támogatni (*taj*) és beteljesedéshez juttatni (minden létezőt).

42

A *tao* szülte az Egyet, az Egy szülte a kettőt, a kettő szülte a hármat, s a három szülte az összes létezőket. Minden létező hátán hordja a (*jin*-t), keblén viseli a (*jang*-ot), s az átható lehetet (*csi*) teremt összhangot (e két princípium között).

Amitől az emberek legjobban irtóznak, az éppen az „Árva”, „Elhagyatott”, „Ellátatlan” állapot, s a királyok és fejedelmek mégis így nevezik magukat. Ezért a dolgok (*vu*) gyakran azáltal növekednek meg, hogy csökkentik őket, s gyakran azáltal csökkennek, hogy növelik őket.

Csak amit mások tanítottak nekem, azt tanítom én is másoknak. Azt az erőszakos embert, aki természetes halált hal, mesteremnek fogom tekinteni.

43

Az égalatti leglágyabbja [a víz] mindig legyőzi az égalatti legkeményebbjét [a sziklát]. Ami a nemlétből (*vu-ju*) jön, az oda is behatol, ahol nincs közbülső tér (*vu-csien*). Így értem én meg a nem-cselekvés hasznosságát. Ám a szavak nélküli tanítást és a nem-cselekvés hasznát az égalattiban csak nagyon kevesen érik el [értik meg].

44

A hírnév vagy az élet: melyik áll közelebb hozzánk? Az élet vagy a vásárolt javak (*huo*): melyik jelent többet? A szerzés vagy a veszteség: melyik a rosszabb? Így van az, hogy aki nagyon zsugori, hatalmasan pazarol, s minél többet halmoz fel valaki, annál nagyobb lesz a vesztesége. Aki tudja, mikor elég, az nem kerül szegénybe; s aki tudja, hol kell megállni, nem kerül veszedelembé; így lehetünk biztonságban örökké.

45

A nagy tökéletesség (*ta-cseng*) olyan, mintha tökéletlen lenne, hasznossága (*jung*) azonban nem fogyatkozik [működése végtelen]. A nagy teljesség (*ta-jing*) olyan, mint az üresség, hasznossága azonban sohasem merül ki. Ami nagyon egyenes, az hasonló a görbéhez; aki nagyon ügyes, hasonlít az ügyetlenhez; aki nagy vitatkozó (*pien*), hasonlít a dadogóhoz. A mozgás legyőzi a hideget, a nyugalom legyőzi a forróságot; a tiszta nyugalom az égalatti rendező elve (*cseng*).

46

Mikor égalattiban érvényesül a *tao*, visszahozzák a vágató lovakat, hogy trágyázzák a földet. Amikor az égalattiban nem érvényesül a *tao*, hadilovakat tenyésztenek még a külvárosban [a szent áldozati helyen] is. Nincs nagyobb bűn a sok vágyakozásnál. Nincs nagyobb szerencsétlenség, mint nem tudni, mikor elég, s nincs nagyobb veszedelem, mint nyereségre vágni. Ezért aki meg tud elégedni azzal, ami elég, örökké elégedett lesz.

47

(A bölcs) ki sem lép az ajtón, s megismeri az égalattit [a világot]. Ki sem pillant az ablakon, mégis látja az égi *tao*-t [a természet törvényét]. Minél messzebbre kalandozik valaki, annál kevesebbet ismer meg. Ezért a bölcs ember (*seng-zsen*) nem járkal, mégis megismeri (a dolgokat); nem nézelődik, mégis megnevezi (a dolgokat); nem tevékenykedik, mégis beteljesíti (művét).

48

Aki tanulással foglalkozik, az napról napra gyarapodik (tudásban); aki a *tao* szerint él, az napról napra csökken (vágyak dolgában). Elvesz belőlük és ismét elvesz belőlük, s végül elérkezik a nem-cselekvéshez. A nem-cselekvés számára pedig nem létezik olyan, amit ne tudna megtenni. Az égalatti megnyerése csak a nem-dolgoztatás (*vu-si*) révén lehetséges. Aki dolgoztat (*ju-si*), sohasem tudja megnyerni az égalattit.

49

A bölcs embernek (*seng-zsen*) nincsen saját szíve; a nép (*po-hszing*) szívét teszi saját szívévé. Én [a bölcs] a jókkal jól bánok, s jól bánok a rosszakkal is; (így) szerzek jóságot (*san*). Én hiszek a megbízhatóaknak, s ugyanúgy hiszek a megbízhatatlanoknak; (így) nyerek bizalmat (*hszin*). A bölcs ember féltékeny él az égalattiban, s az égalattiért együgyűvé lesz. Mindenki (*po-hszing*) megfeszítve figyel szemével és fülével, de a bölcs ember mindent úgy érzékel, mint egy csecsemő.

50

Aki kilép az életbe, belép a halálba. Az „élet követői” tizenhárman vannak; a „halál követői” szintén tizenhármán. Miért van az, hogy az ember életében és tevékenységében tizenhárom „halálos hely” [sebezhető pont] van? Mert (az emberek) életüket nagyon is bőségesen táplálják.

Hallottam, hogy aki jól tudja irányítani az életét, az szárazföldön járva nem találkozik tigrissel és vadbivallyal, hadba szállván pedig nem kell fegyvert hordania. A vadbivaly sehol sem tudja belédöfni szarvát, a tigrisnek nincs hol belévájni karmait, s a katonák nem tudják, hol döfjék át kardjukkal. Miért van ez így? Mert nincs rajta halálos hely.

51

A *tao* életre hívja (a dolgokat), a *tö* pedig táplálja őket. A dolgok formát öltenek (*hszing*), erősségük [képességük] kiteljesedik. Ezért a létezők (*van-vu*) között nincs olyan, amely ne tisztelné a *tao*-t, s ne becsülné nagyra a *tö*-t. A *tao*-t tisztelet illeti, a *tö*-t becsülés illeti, (mert) egyik sem parancsol (*ming*), hanem (maga) az örök természetesség (*ju-zsan*).

A *tao* tehát életre hívja (a dolgokat), a *tö* táplálja őket, vezeti és neveli őket, érleli és tökéletesíti őket, ápolja és védelmezi őket. Életre hív, de nem birtokolja; létrehoz, de nem tartja meg, vezet, de nem parancsolgat: íme, ez a titokzatos *tö*.

52

Az égalattinak van kezdete [alapelve], s ezt nevezzük az égalatti anyjának. Aki elérte már az anyát, általa megismeri a gyermekeit is. S ha ismeri már a gyermekeket, s ekkor visszatér az anyjukhoz: élete végéig nem kerülhet veszedelembe. Aki betömi (vágyainak) nyílását, aki bezárja (vágyainak) kapuját, az élete végig nem fárad el. De ha kitárja (vágyainak) nyílását, ha elmerül a tevékenységben, akkor élete végéig nem menekszik meg a (bajtól).

Meglátni a kicsinyt: világosság; megőrizni a gyengét: erő. Aki felhasználja a (külső) ragyogást, majd visszatér a (belső) világossághoz, az megóvja önmagát minden bajtól. Íme, az örökkévaló gyakorlása.

53

Ha csak szemernyi tudással rendelkezem és a hatalmas *tao* útján haladok, akkor csak attól van félnivalóm, hogy letévedek róla. A hatalmas *tao* útja sima, de az emberek (*min*) szeretik a mellékutakat.

Ha az udvarban nagy rend uralkodik, akkor a szántóföldeket gaz borítja, a magtárak pedig üresek. Ékes kelmékbe öltöznek, éles kardokat viselnek, dúskálnak ételben és italban, vagyonuk (*cai huo*) több a kelleténél. Mindezt úgy hívjuk: rablás és hivalkodás. Nem ez a *tao* útja!

54

Akit szilárdan megalapozott (a *tao*), azt nem lehet elragadni; akit jól átölelt (a *tao*), azt nem lehet elmozdítani. A fiak és unokák áldozataival (így) marad meg (az ősök erénye).

Aki tökéletesíti (a *tao*-t) saját magában, az az erény (*tö*) által igaz lesz; aki tökéletesíti a családjában, annak (családja) az erény által bőséges lesz; aki tökéletesíti a falujában, annak (faluja) az erény által kimagasló lesz; aki tökéletesíti a fejedelemségében, annak (fejedelemsége) az erény által gazdag lesz; aki pedig tökéletesíti az égalattiban, annak erénye egyetemes lesz.

Így magunkról megismerhetjük, mi az: önmagunk; a családról megismerhetjük, mi a család; a faluról megismerhetjük, mi a falu; a fejedelemségről megismerhetjük, mi a fejedelemség, s az égalattiról megismerhetjük, mi az égalatti. Hogy honnan tudom én, milyen az égalatti [a világ]? Hát innen (magamról).

55

Aki birtokában van az erény (*tö*) teljességének, az olyan, mint egy újszülött. Mérges rovar és kígyó meg nem csípi, bősüzl vadállat nem támad reá, ragadozó madár nem tépi szét. Csontjai gyengék, izmai lágyak, mégis szilárdan tartja (a *tao*-t). Mit sem tud még a férfi és nő egyesüléséről, mégis képes (életet) teremteni. Ez az életerő legmagasabb foka. Egész nap képes kiáltozni, mégsem reked be soha. Ez a harmónia legmagasabb foka. Ismerni a harmóniát: örökké létezni. Ismerni az örökkévalóságot: világosan látni. Csordultig tölteni [habzsolni] az életet: baljós előjel. Ha a szív [a vágy] hajszolja az életerőt (*csi*), megmerevedést okoz. Ha valamely létező (*vu*) ereje teljében megöregszik, akkor elmondhatjuk, hogy nem a *tao* szerint él. Aki pedig nem a *tao* szerint él, az korai halállal pusztul el.

56

Aki tud, az nem beszél; aki pedig beszél, az nem tud. Betömni (a vágyak) nyílásait, bezárni (a vágyak) kapuját, tompítani minden élességet, megoldani minden csomót, mérsékelni minden ragyogást, elegyengetni (*tung*) minden port: íme, ezt nevezzük titokzatos azonosításnak (*tung*).

Ezért (a bölcs) nem lehet közeli rokonként kezelni, nem lehet távoli rokonként kezelni, nem lehet hasznot hajtani neki, nem lehet megkárosítani, nem lehet mint előkelőt tisztelni, s nem lehet mint közrendűt megvetni. Így lesz ő a legelőkelőbb az egész égalattiban.

57

A fejedelemséget egyenességgel [szabályokkal] lehet kormányozni, a háborút pedig ravasz-sággal [szabályoktól elrugaszkodva] lehet viselni. Az égalattit meghódítani azonban csak a nem-dolgoztatás (*vu-si*) útján lehet. Hogy én honnan tudom azt, hogy az égalattiban így van? Hát innen: minél több tilalmas dolog van az égalattiban, annál szegényebb a nép; ha a népnek sok éles fegyvere van, a fejedelemségen és a családokban (*kuo csia*) felfordulás támad; minél több ember lesz ügyes mester, annál több ritka tárgyat [árut] találnak fel; s minél több a törvény és parancs, annál jobban elszaporodnak a rablók és tolvajok.

Ezért a bölcs ember (*seng-zsen*) azt mondja: Ha én nem-cselekvő vagyok (*vu-vej*), akkor a nép magától megváltozik; ha én szeretem a nyugalmat, akkor a nép magától megjavul; ha nekem nincs tevékenységem (*vu-si*), akkor a nép magától meggazdagodik; s ha nekem nincsenek vágyaim, akkor a nép magától visszatér a faragatlan fa állapotába (*pu*).

58

Amikor a kormányzat unott és levert [nemtörődöm], akkor a nép egyszerű és boldog; amikor a kormányzat fürkésző [éber], akkor a nép szerencsétlen. Ó, a szerencsétlenség: erre támaszkodik a szerencse! Ó, a szerencse: ezen alapszik a boldogtalanság! Ugyan ki ismeri a végleteket? Ott nincs igaz és hamis. A szabályos újra meg újra szabálytalanná lesz, a jó újra meg újra rosszra fordul, és az ember mily régi időtől fogva tévelyeg!

Ezért a bölcs ember (*seng-zsen*) négyezőget formál, de nem nyeseget (másokat), sarkot alakít, de nem vág le (másokból), egyenes, de nem feszít meg (másokat), ragyogó, de nem vakít el (másokat).

59

A fejedelemség kormányzásában és az ég szolgálatában semmi sem oly fontos, mint a felhalmozás. Ez a felhalmozás az, amelyről elmondhatjuk, hogy korán kell összeszedni. Az idejében-alkalmazás esetén beszélhetünk az erény (*tö*) nagy felhalmozásáról. A felhalmozott erény: legyőzhetetlen. Ami legyőzhetetlen, annak senki sem ismeri a határát. Aminek pedig senki sem ismeri határát, azzal birtokban lehet tartani a fejedelemséget (*ju-kuo*). Aki a fejedelemséget birtokolván az Anyához megy, maradandóságot biztosít. Ezt nevezik mély gyökérnek és biztos alapnak. Ez az örökké létező *tao*.

60

Egy nagy fejedelemség kormányzása olyan, mint kicsiny halak sütése [magától megy]. Ha az égalattit a *tao*-val kormányozzák, akkor a holtak szellemei (*ku*) nem művelnek csodákat (*pu-sen*). S nemcsak hogy nem művelnek csodákat a holtak szellemei, hanem: csodáikkal (*sen*) nem ártanak többé az embereknek. S nemcsak hogy ők nem ártanak többé csodáikkal az embereknek, hanem: a bölcs ember (*seng-zsen*) sem árt többé az embereknek. Ha pedig ezek ketten nem ártanak, akkor *tö*-jük találkozik és egyesül.

61

A nagy fejedelemség legyen (a folyókat maga felé irányító) alsó folyás vidéke, az égalatti minden dolgának gócpontja, az égalatti nősténye. A nőstény mindig a nyugalom révén győzi le a hímet, s a nyugalomnak megfelelően mindig alul van.

Ezért a nagy fejedelemség állítsa magát a kis fejedelemség alá, s akkor nyeri meg magának a kis fejedelemséget; a kis fejedelemség pedig, amely a nagy fejedelemség alatt áll, éppen ennek révén nyeri meg a nagy fejedelemséget. Tehát egyszer az önmagunk alulra helyezése révén nyerünk meg valamit, máskor meg azáltal, hogy valóban alacsonyan állunk. A nagy országnak sem szabad többet kívánnia, mint hogy egyesítve (további népeket) megszorítsa lakosságát; a kis fejedelemségnek pedig nem szabad többet kívánnia, mint hogy csatlakozván (egy nagy fejedelemséghez) foglalkoztatni tudja (sűrű) lakosságát. Így mindkettőnek teljesül a vágya. A nagy tehát mindig alul helyezkedjék el.

62

A *tao*: minden dolog (*van-vu*) délnyugati sarka [alapja]. A jó embereknek kincse, a rossz embereknek oltalmazója. A szép szavakkal lehet a piacon tiszteletet szerezni, tiszteletre méltó tettekkel lehet hivatalt szerezni, de azok (is), akik rosszak, vajon miért vetnék el (ezeket az alkalmakat)? Ezért amikor elfoglalja trónját az Ég Fia, és helyén áll a három főember (*szan-kung*), bár vannak, akik drágakőkorongot nyújtanak át és négyesfogatot vezetnek elő, nincs különb (ajándék), mint (otthon maradva) ezt a *tao*-t küldeni be (a palotába). Mi volt hát az ok, amiért a régi időkben oly nagyra becsülték ezt a *tao*-t? Az, hogy (joggal) mondhatták: „Aki keresi, megtalálja; akinek bűne van (*ju-cui*), bocsánatot nyer.” Ezért tartották az égalatti legértékesebbjének.

63

Aki a nem-cselekvéssel (*vu-vej*) cselekszik, a tevékenység-nélküliséggel (*vu-si*) intézi ügyeit, izletesnek találja az íz-nélkülit, az meglátja a nagyot a kicsinyben s a sokat a kevésben, a gyűlöletet erénnyel (*tö*) viszonozza, nehéz dolgot tervezve a könnyebbjével kezdi, nagy dolgokra készülve a csekélyekkel kezdi. Mert az égalattiban minden nehéz dolog feltétlenül könnyűből jön létre, s az égalatti minden nagy tette feltétlenül csekélyből fakad.

Így a bölcs (*seng*) sohasem művel nagy dolgokat, s éppen ezért képes nagy dolgokat vinni véghez. Aki könnyen ígér, az iránt mindig megfogyatkozik a bizalom. Aki sok dolgot tart könnyűnek, mindig sok nehézre bukkan. Ám a bölcs ember (*seng-zsen*) mindent nehéznek tart, s éppen ezért (igazi) nehézséggel sohasem találkozik.

64

Ami nyugalomban van, azt könnyű megtartani; ami még jósjelet sem adott magáról [meg sem született], arról könnyű tervet szőni; ami törekeny, azt könnyű szétzúzni; ami pedig parányi, azt könnyű szerteszőrni. A dolgokkal már akkor törődni kell, amikor még nem is léteznek; rendet teremteni akkor kell, amikor még nincsen felfordulás. A fatörzs, amit egy ember (éppen) átölel(het), egy apró sarjból nőtt ki; a kilencemeletes torony egy kis földhányásból emelkedik ki; s az ezer mérföldes utazás egyetlen kis lépéssel kezdődik.

Aki cselekszik, kudarcot vall; aki megragad valamit, elveszíti. Ezért a bölcs ember (*seng-zsen*) nem-cselekvő, s így sohasem vall kudarcot; nem ragad magához semmit, s így nem is veszít el semmit. Azok az emberek, akik tevékenykednek, mindig közel jutnak a sikerhez, mégis kudarcot vallanak. Aki a végre éppen úgy vigyáz, mint a kezdetre, azt dolgaiban sohasem érheti kudarc. Ezért a bölcs ember (*seng-zsen*) csak arra vágyik, hogy ne vágyakozzék; nem becsüli nagyra a nehezen megszerezhető javakat [az árukat]; csak azt tanulja meg, ami nem tudomány; oda fordul vissza, amit az emberek maguk mögött hagytak [ti. a dolgok eredeti állapotához]. Így segíti elő, hogy a dolgok megmaradjanak természetes állapotukban (*ce-zsan*), és sohasem merészel cselekedni [beleavatkozni a dolgok folyásába].

65

A régi időkben azok, akik tudták, hogyan kell gyakorolni a *tao*-t, nem arra törekedtek, hogy felvilágosítsák a népet (*ming*), hanem arra, hogy (ismét) ostobává tegyék. A népet akkor nehéz kormányozni, ha sokat tud. Ezért a fejedelemséget ismeretek (*cse*) segítségével kormányozni: a fejedelemség megrablása; ám a fejedelemséget a nem-tudás (*pu-cse*) segítségével kormányozni: a fejedelemség boldoggá tévése. Aki e kettő közt különbséget tud tenni, annak már van mértéke s példája. Ha mindig megértjük e kettő (különbségét), az mérték és példa lesz. S ha valaki ezeket alkalmazza, az a titokzatos *tö*. A titokzatos *tö* mélységes és messzire ható, s a dolgokkal ellentétes (*fan*), de végül is vele lehet eljutni a nagy összhanghoz (*ta-sun*).

66

A folyam és a tenger azért tud a száz völgy (minden más patak és folyó) királya lenni, mert alattuk helyezkedik el. Ezért tud a száz völgy királya lenni.

Így tehát (a bölcs embernek), ha fölötte akar állni a népnek, akkor úgy kell beszélnie, mint aki alatta áll. Ha előtte akar járni a népnek, önmagát kell hátulra helyeznie. Ezért a bölcs ember (*seng-zsen*) felül áll, de úgy, hogy a nép nem érzi súlyát; elől áll, de úgy, hogy a népet nem éri károsodás. Így aztán az égalatti örömmel fogadja irányítását és sohasem elégeli meg. És mert sohasem harcol, az égalattiban senki sem képes versengeni vele.

67

Az égalattiban mindenki azt mondja, hogy az én (*tao-m*) mintha nagyon hatalmas, de mintha oktalan (*pu-hsziao*) lenne. Pedig éppen azért látszik oktalannak, mert hatalmas. Ami normálisnak látszik, annak végül mindig kiderül a kicsinysége!

Három kincsem van, ezekhez ragaszkodom, ezeket őrzöm. Az elsőt úgy hívják: kegyesség; a másodikat úgy hívják: mérséklet; s a harmadikat úgy mondhatom: nem merészelem az égalatti

elé helyezni magamat. Csak aki kegyes, az képes bátorságra; csak aki mérsékelt, az lehet hatalmas; csak aki nem merészeli magát az égalatti elé helyezni, az lehet feladatát jól betöltő vezető.

Manapság azonban kegyesség nélkül akarnak bátrak lenni, mérséklet nélkül akarnak hatalmasok lenni, önmaguk háttérbe helyezése nélkül akarnak elől járni; így hát elpusztulnak. Pedig aki kegyességgel háborúzik, azé a győzelem, s aki vele védekezik, az rendíthetetlen. Akit az ég [a természet] meg akar menteni, azt a kegyesség által védelmezi meg.

68

Az igazán jó tiszt (*si*) nem vágat előre (hadiszekerén), az igazán jó harcos nem haragos. Aki igazán győzni tud az ellenség fölött, az nem harcol vele, aki igazán irányítani (*jung*) tudja embereit, az önmagát alájuk helyezi. Ezt nevezzük a nem-harcolás *tő*-jének, ezt hívjuk erőnek az emberek irányítására, s erről mondjuk, hogy végső foka a régi időktől fogva létező éggel [természettel] való egyesülésnek.

69

A hadművészetben (*jung-ping*) azt szokták mondani: „Nem merek gazda [védő] lenni, inkább leszek vendég [támadó]. Ha nem merek egy hüvelyknyit előre nyomulni, egy lábnyit vonulok vissza.” Ezt nevezik előrehaladás nélküli előrehaladásnak, ruhaujj feltúrásának a meztelen kar mutogatása nélkül, szembenállás nélküli sorbaállásnak, fegyvertelen megragadásnak.

Nincs nagyobb szerencsétlenség, mint lebecsülni az ellenséget [meggondolatlanul támadni]; az ellenség lebecsülése már-már elvesztegeti az én kincsemet [a *tao*-t]. Ezért van, hogy amikor két hadsereg összecsap, azé lesz a győzelem, amelyik siránkozik (a háború miatt).

70

Az én szavaimat nagyon könnyű megérteni, s nagyon könnyű megvalósítani is őket. Az égalattiban mégsem tudja megérteni senki, mégsem tudja megvalósítani senki (a tanításomat). Pedig szavaimnak van őse [alapja], tetteimnek van ura [vezető elve]. Éppen ezt nem tudják megérteni az emberek, s ezért nem ismernek engem. Nagyon kevesen értenek meg engem, de éppen ebben rejlik értékem. Hiszen a bölcs ember (*seng-zsen*) durva ruhát visel kívül, de jádét hord a keblében.

71

A tudást nem-tudásnak tartani: a legmagasabb fok. A nem-tudást tudásnak tartani: betegség. Csak aki betegségnek ismeri fel a betegséget, az tud ezáltal megszabadulni a betegségtől. A bölcs ember (*seng-zsen*) sohasem beteg, mert azáltal, hogy betegségnek tudja a betegséget, megszabadítja magát a betegségtől.

72

Ha a népnek nem kell félnie a hatalomtól, akkor érkezik el az igazán nagy hatalom. Ne szűkítsd össze a lakóhelyét [ne zárd börtönbe], ne háborgasd abban, amiből él, és ha nem fogod zaklatni, éppen ezért nem fog téged megalégtelni.

Ezért a bölcs ember (*seng-zsen*) ismeri magát [hatalmát], de nem mutogatja magát; szereti is magát [becsüli bölcsességét], de nem állítja előkelő helyre magát. Elutasítja tehát az egyiket, s a másikhoz tartja magát.

73

Aki úgy bátor, hogy mindent mer, az öl. Aki abban bátor, hogy nem mer, az életet ad. Ez kétféle (bátorság): az egyik hasznot hajt, a másik kárt okoz. Az ég [a természet] gyűlöli az egyiket, de ki tudja ennek az okát? Ez még a bölcs embernek (*seng-zsen*) is nehezen érthető.

Az ég [a természet] *tao*-ja sohasem harcol, mégis győzni tud: sohasem beszél, mégis helyes választ tud adni; nem hív senkit magához, és (minden) magától jön el hozzá; csendben van, mégis tud tervezni [irányítani]. Az ég hálója hatalmas, de bármily nagyok a szemei, senkit át nem ereszt.

74

Ha a nép nem fél a haláltól, miért kell akkor a halállal [halálbüntetéssel] rettegésben tartani? És ha feltételezzük, hogy az emberek félnek a haláltól és rendkívüli dolognak tartják azt, ki merné megragadni és megölni őket?

Az öldöklésnek örökös irányítója van [ti. a *tao*] aki öldökölhet. És ha valaki az öldöklés irányítója helyett öldököl, arról elmondhatjuk, hogy az ácsmester helyett próbál hasogatni. Ám aki az ácsmester helyett próbál hasogatni, az ritkán menekül meg attól, hogy megvágja a kezét.

75

A nép azért éhez, mert a fölötte állók (*sang*) túlságosan sok adógabonát (*suj*) esznek. Csak ezért éhez. A népet azért nehéz kormányozni, mert a fölötte állók sokat tevékenykednek. Csak ezért nehéz kormányozni. A nép azért veszi semmibe a halált, mert (a fölötte állók) oly mohón habzsolják az életet. Csak ezért veszi semmibe a halált. S bizony, aki semmit sem tesz az életéért, az bölcs igazán az élet becsülésében (*kuj seng*).

76

Az ember születésekor lágy és gyenge, halála után pedig kemény és erős. Minden dolog, minden fű és fa születésekor lágy és hajlékony, halála után pedig száraz és merev.

Ezért ami kemény és erős, az a halál követője; ami pedig lágy és gyenge, az az élet követője. S így van az, hogy amelyik fegyver erős, elpusztul; ha a fa (törzse) erős, eltörik. Az erős és hatalmas mindig alulra kerül, a lágy és gyenge azonban felülre kerül.

Az ég [a természet] *tao*-ja, hasonlít az íj megfeszítéséhez: mikor az addig magasan álló részét leszorítják, az addig alacsonyan álló rész felemelkedik; ahol addig nagyon sok volt, onnan elvettek, ahol pedig nem volt elég, ott gyarapították. Az ég *tao*-ja elvesz attól, akinek túlságosan sok van, s gyarapítja azt, akinek elegendője sincs; az emberek *tao*-ja azonban nem ezt teszi, hanem elvesz attól, akinek elegendője sincs, hogy felajánlja annak, akinek amúgy is túlságosan sok van. S ugyan ki képes oly sokat birtokolni, hogy azt felajánlhassa az egész égalattinak? Csak az, ki a *tao*-t birtokolja. Így hát a bölcs ember (*seng-zsen*) befolyásol, de nem támaszkodik erre; beteljesíti művét, de nem időzik el (a sikerben); mert sohasem vágyik arra, hogy mutogassa kiválóságát (*hszien*).

Az égalattiban semmi sem lágyabb és gyengébb, mint a víz, s mégis, ha megtámadja a kemény és erős dolgokat, nincs, ami versenyre tudna kelni vele. És nincs, ami meg tudná változtatni.

Hogy a gyenge mindig legyőzi az erőset, a lágy pedig legyőzi a szilárdat, azt az égalattiban mindenki tudja, de nincs senki, aki meg is tudná valósítani. Ezért a bölcs ember (*seng-zsen*) azt mondja: „Aki elfogadja a fejedelemség (jelképes) göröngyét, azt nevezik a föld és gabona-istenek (*ső-ci*) urának (*csu*); aki pedig elfogadja [magára vállalja] a fejedelemség minden szerencsétlenségét, az az égalatti királya (*vang*) lesz.”

A helyes szavak (*cseng-jen*) olyanok, mint az ellentétük (*fan*).

A nagy elégedetlenség megbékítése (*ho*) mindig tápot ad újabb elégedetlenségre. Hogyan lehetne (ezt) jónak tartani! Ezért a bölcs ember (*seng-zsen*) kezében tartja a baloldali rovasokat [jogainak bizonylatát], de sohasem terheli meg [követelésével] az embereket. A *tő* birtoklása: rovasokkal [kötelezvényekkel] rendelkezni; a *tő* hiánya pedig: adókkal (*cső*) rendelkezni [be is hajtani a követelést]. Az égi [természeti] *tao*-nak nincs rokonsága [nem részrehajló], hanem mindig a jó ember pártján áll.

Legyen kicsiny az ország (*kuo*), s kevés a népe. Legyen úgy, hogy birtokoljanak bár tízszeres és százszoros (munkát végző) szerszámokat (*csi*), de ne használják azokat. Legyen úgy, hogy a nép inkább két halált haljon (otthon), de ne menjen soha messzire. Birtokoljanak bár hajókat és kocsikat, senki se szálljon azokra; birtokoljanak bár páncélokot s fegyvereket, senki se vegye elő azokat. Legyen úgy, hogy az emberek ismét csomókat kötözzenek, s azokat használják (írás gyanánt). Találják édesnek az ételüket, szépnek a ruhájukat, lakjanak békésen otthonukban, s leljék örömeiket szokásaikban. A szomszédos országokból (*kuo*) akár át is lássanak egymáshoz, s hallják kölcsönösen a kakaskukorékolást és kutyaugatást, s a nép mégis úgy érje el az öregséget és halált, hogy sohasem fordult meg odaát.

A megbízható szavak nem szépek, a szép szavak nem megbízhatóak. Aki jó, az nem vitatkozik (*pien*), s aki vitatkozik, az nem jó. Aki tud, az nem tudóskodik (*po*), s aki tudóskodik, az nem tud. A bölcs embernek (*seng-zsen*) nem kell felhalmoznia; mindent az emberekért tesz, s neki annál több lesz; mindenét az embereknek adja, s ezáltal csak gyarapodik. Az ég [a természet] *tao*-ja úgy élésít (*ji*), hogy sohasem vág (*haj*), a bölcs ember (*seng-zsen*) *tao*-ja úgy cselekszik, hogy sohasem harcol.